

Česká školní
inspekce

**Průběžná zpráva
o integraci a vzdělávání
ukrajinských dětí a žáků**
Tematická zpráva

2021/2022

Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

Tematická zpráva

Mgr. Jiří Novosák, Ph.D., MBA

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, MBA, MPA

Mgr. Tomáš Zatloukal, MBA, LL.M., MSc.

Mgr. Tomáš Pavlas

Mgr. Markéta Spitzerová

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	SHRNUTÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ	10
3	POČET UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ, KAPACITY ŠKOL	14
4	ŘÍZENÍ VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ	18
4.1	KOORDINACE PŘIJETÍ A ADAPTACE UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ.....	18
4.2	PODPORA UČITELŮ PŘI VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ.....	20
4.3	RÁMCOVÉ PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ.....	21
5	ORGANIZACE VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ	24
5.1	INTEGRACE, ČI SEGREGACE UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ?.....	24
5.2	SAMOSTATNÉ SKUPINY UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ A ADAPTAČNÍ SKUPINY.....	26
5.3	VÝUKA ČEŠTINY JAKO DRUHÉHO JAZYKA.....	27
6	DALŠÍ FORMY PODPORY UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ	30
6.1	PODPORA UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ PŘI JEJICH VSTUPU DO ŠKOLY.....	30
6.2	PODPORA UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ PŘI ŘEŠENÍ PSYCHICKÝCH PROBLÉMŮ.....	31
6.3	PODPORA UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ PRO JEJICH VÝUKU A UČENÍ.....	32
6.4	DALŠÍ FINANČNÍ PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ.....	33
7	VZTAHY A SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ	36
7.1	VZTAHY UKRAJINSKÝCH A OSTATNÍCH DĚTÍ A ŽÁKŮ A POSTOJE JEJICH ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ.....	36
7.2	DALŠÍ SPOLUPRÁCE S PARTNERY PŘI VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ.....	38
8	DOPORUČENÍ	40

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '1' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

1

Úvod

1 ÚVOD

Bez ohledu na své příčiny představuje migrace jedno z nejdůležitějších společenských témat současnosti.¹ V případě evropského kontinentu byla v posledním desetiletí důležitost této problematiky vyzvednuta v kontextu dvou uprchlických krizí spojených s náhlým příchodem vyššího počtu migrantů ze zemí severní Afriky, Blízkého a Středního východu v letech 2015 a 2016, respektive vysokého počtu válečných uprchlíků z Ukrajiny v důsledku vojenské agrese Ruské federace v roce 2022. První z těchto krizí byla z pohledu dopadů do českého prostředí poměrně zanedbatelná, druhá naopak řadu oblastí života obyvatel České republiky významným způsobem zasáhla. Oblast vzdělávání pak tvoří velmi důležitý a specifický kontext pomoci a podpory ukrajinským dětem a žákům, kteří budou po nějakou dobu v České republice pobývat.

Vzdělávání dětských uprchlíků je obecně přisuzována vysoká důležitost v souvislosti nejen se zvyšováním životních příležitostí těchto dětí, ale také se sociální stabilitou a možnostmi rozvoje cílové i zdrojové země migrace.² Jde rovněž o důležité téma vycházející z celosvětových cílů udržitelného rozvoje³ přijatých v roce 2015 na summitu Organizace spojených národů v rámci tzv. Agendy pro udržitelný rozvoj 2030.⁴ Z těchto důvodů a s ohledem na postavení České republiky jako jedné z cílových zemí početné vlny uprchlíků školního věku z Ukrajiny je utvářena naléhavá potřeba věnovat pozornost tématům, která se v souvislosti se vzděláváním dětí přehajících před válečnými událostmi v zemi jejich původu opakovaně objevují.

Je potřeba vnímat, že celkový počet dětských uprchlíků v území utváří tlak na kapacity existující vzdělávací infrastruktury. Problematika je přitom relevantní pro různé geografické úrovně v závislosti na prostorovém rozložení pobytu dětských uprchlíků.⁵ Významným faktorem v tomto ohledu bývají existující sociální vazby v rámci krajských komunit, které zároveň mohou sehrávat pozitivní roli při realizaci vzdělávání.⁶

Zkušenosti řady zemí ukazují, že přes původně deklarovaný záměr rychlého návratu do země původu bývá vzdělávání dětských uprchlíků dlouhodobějšího charakteru, což se následně promítá do úvah o strategiích jejich začleňování do hlavního vzdělávacího proudu škol cílové země.⁷ Tyto úvahy ovlivňuje celá řada faktorů, mezi něž rovněž patří úroveň kompetencí přicházejících dětí (např. znalost jazyka cílové země, předchozí vzdělávací výsledky), podoba vzdělávacího systému cílové země či sociokulturní odlišnosti cílové země a země původu.⁸

V případě dětí přehajících před válkou se výrazně zvyšuje pravděpodobnost utváření psychosociálních problémů spojených s prožitými válečnými událostmi v zemi původu, s rodinným odloučením či s ekonomickými a kulturními problémy integrace v cílové zemi. Škole jako místu socializace a přístupu k podpůrným intervencím je v tomto ohledu přisuzována významná stabilizující role.⁹

Kvalita vzdělávání vysokého počtu dětských uprchlíků naráží na celou řadu překážek vztahujících se rovněž ke komunikačním problémům, k nárokům na finanční a personální zdroje či k informacím o nově přichozích dětech (hodnocení).¹⁰ Souvisejícím tématem pak je hledání intervencí, které pomáhají k překonávání působení uvedených překážek na úrovni dítěte či žáka, školy i systému, a to včetně interakcí jednotlivých aktérů.¹¹

Zájmy různých skupin aktérů vzdělávání dětských uprchlíků, které se navíc vyvíjejí v čase, utváří vysoký potenciál vzniku konfliktů.¹² V případě ukrajinských dětských uprchlíků v České republice lze v tomto ohledu pozitivně vnímat

¹ Biasutti, M., Concina, E., Frate, S. (2020). Working in the classroom with migrant and refugee students: the practices and needs of Italian primary and middle school teachers. *Pedagogy, Culture & Society*, 28(1), 113–129.

² Dryden-Peterson, S. (2015). *Refugee Education in Countries of First Asylum: Breaking Open the Black Box of Pre-Resettlement Experiences*. DOI: <https://doi.org/10.1177/1477878515622703>.

³ Sustainable Development Goals (SDGs).

⁴ UN (2015). *Transforming Our World. The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.

⁵ Crul, M. et al. (2019). How the different policies and school systems affect the inclusion of Syrian refugee children in Sweden, Germany, Greece, Lebanon and Turkey. *Comparative Migration Studies*, 7(1), 1–20. Vergou, P. (2019). Living with difference: Refugee education and school segregation processes in Greece. *Urban Studies*, 56(15), 3162–3177.

⁶ Dryden-Peterson (2015).

⁷ Dryden-Peterson (2015); Mock-Muñoz de Luna, C. et al. (2020). Towards more equitable education: meeting health and wellbeing needs of newly arrived migrant and refugee children – perspectives from educators in Denmark and Sweden. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 15(2), 1–13.

⁸ Crul et al. (2019); FRA (2019). *Integration of Young Refugees in the EU: Good Practices and Challenges*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pro srovnání také PAQ Research (2022). *Integrace ukrajinských uprchlíků v ČR 2022+*. Praha: PAQ Research. Dostupná na <www.paqresearch.cz>.

⁹ Mock-Muñoz de Luna et al. (2020); Matthews, J. (2008). Schooling and settlement: Refugee education in Australia. *International Studies in Sociology of Education*, 18(1), 31–45. Sullivan, A. L., Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. *Review of Educational Research*, 86(2), 503–530.

¹⁰ Crul et al. (2019); Mock-Muñoz de Luna et al. (2020).

¹¹ FRA (2019).

¹² Dryden-Peterson (2015); Kowalczyk, J. A. (2018). Schools, risk, and integration: responding to the EU/refugee crisis. *European Education*, 50(1), 1–5.

blízkost obou zemí v řadě sociálně-kulturních oblastí, což je jedna z významných odlišností od zkušeností mnoha evropských zemí z uprchlické krize v letech 2015 a 2016.

Na naléhavou potřebu věnovat důležitým tématům vzdělávání dětských uprchlíků z Ukrajiny vysokou pozornost samozřejmě reagovala také Česká školní inspekce. S ohledem na vývoj migračních událostí, které jsou důsledkem válečné agrese Ruské federace na území Ukrajiny, upravila Česká školní inspekce v kontextu souvisejících činností realizovaných v rámci rezortu školství, mládeže a tělovýchovy priority své práce do konce školního roku 2021/2022 a výraznou metodickou pozornost, podporu i personální kapacity začala směřovat právě k vybraným školám (zejména základním) s cílem pomoci přímo na místě zvládnout náročnou situaci spojenou s příchodem ukrajinských dětí a žáků do českého vzdělávacího systému, s jejich začleňováním a s udržitelným vzděláváním smíšených kolektivů českých a ukrajinských dětí a žáků.

Na přípravě této metodické podpory spolupracovala Česká školní inspekce s věcně příslušnými útvary Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, s Národním pedagogickým institutem ČR i relevantními neziskovými organizacemi. Akcent je v rámci této podpory kladen zejména na oblast výuky českého jazyka jako druhého jazyka, na práci s dětmi a žáky s odlišným mateřským jazykem, na adaptaci dětí a žáků, psychosociální podporu dětí a žáků a samozřejmě také učitelů nebo na individualizaci a diferenciaci vzdělávání jak směrem k ukrajinským dětem a žákům, tak směrem ke všem ostatním dětem a žákům, kteří jsou ve školách společně vzděláváni.

Česká školní inspekce tedy od dubna 2022 začala provádět metodicky orientované návštěvy škol s vyšším počtem ukrajinských dětí a žáků a na základě komplexního zhodnocení situace v konkrétní škole včetně diskusí s vedením školy i pedagogickými pracovníky začala školám na místě pomáhat řešit témata, která jsou v danou chvíli pro danou školu relevantní. V rámci těchto aktivit není v dotčených školách, ve kterých je přítomen významnější počet ukrajinských dětí a žáků a které jsou adresátem metodické podpory ze strany České školní inspekce, vykonáváno žádné hodnocení a není vykonávána ani jakákoli kontrola, ale veškeré aktivity směřují výlučně k podpoře školy směrem k úspěšnému zvládnutí současné situace ve prospěch všech vzdělávaných dětí a žáků.

Současně Česká školní inspekce ve školách zjišťuje, analyzuje a relevantním aktérům na úrovni řízení vzdělávání z různých úrovní zpřístupňuje informace, zjištění, závěry a doporučení směřující k následným opatřením a intervencím do vzdělávací soustavy.

Tato tematická zpráva tak představuje zkušenosti, přístupy a postupy škol usilujících o integraci a vzdělávání vyššího počtu ukrajinských dětí a žáků, komentuje výzvy, s nimiž se školy v těchto tématech setkávají, a nabízí důležité informace a náměty pro další podpůrné intervence ze strany institucí vstupujících do řízení vzdělávací soustavy a do systému podpory škol.

Obsah této tematické zprávy vychází ze zjištění z prezenčních aktivit České školní inspekce, které byly v rámci poskytování metodické podpory realizovány od začátku dubna 2022 do poloviny května 2022 v těch mateřských a základních školách, v nichž bylo zapsáno alespoň 10 ukrajinských dětí či žáků¹³, případně také v dalších školách, které sice vzdělávaly méně než 10 dětí či žáků, ale u nichž byly ze strany školy uváděny větší potíže vypořádat se s nově vzniklou situací (tabulka 1).

TABULKA 1 | Počet základních a mateřských škol zahrnutých do zpracování tematické zprávy

Druh školy	Základní škola	Mateřská škola
Počet škol	626	52

Počet základních škol, které Česká školní inspekce v uvedeném období v rámci metodické podpory a zjišťování informací navštívila, odpovídá téměř 70 % všech základních škol, ve kterých bylo v polovině května vzděláváno alespoň 10 ukrajinských žáků.¹⁴

Šetření České školní inspekce bylo realizováno zejména prostřednictvím rozhovorů s relevantními aktéry na úrovni školy, jako jsou členové jejího vedení, případně koordinátor adaptace, samozřejmě učitelé, další specialisté nebo samotní žáci, a také prostřednictvím hospitací ve vyučovacích hodinách.

Pro ilustraci jednotlivých situací jsou v rámečcích a kurzívou uváděny také konkrétní přístupy a postupy vybraných škol, které byly v rámci tematické inspekční činnosti zaznamenány, a to jak příklady pozitivní, tak i ty, které mohou ukazovat na určité komplikace.

¹³ Zdrojem dat o počtech zapsaných ukrajinských dětí a žáků jsou statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

¹⁴ V navštívených základních školách bylo na začátku května zapsáno téměř 16 tisíc ukrajinských žáků, což tvoří více než 60 % ukrajinských žáků, kteří jsou aktuálně v českých školách vzděláváni, a v navštívených mateřských školách pak více než 500 ukrajinských dětí, tj. téměř 15 % všech ukrajinských dětí zapsaných v daném období v českých mateřských školách.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '2' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

2

Shrnutí hlavních zjištění

2 SHRNUTÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

- V polovině května 2022 bylo v českých mateřských školách zapsáno 3,8 tis. ukrajinských dětí a v českých základních školách více než 26 tis. ukrajinských žáků, kteří přišli do České republiky v důsledku válečného konfliktu na Ukrajině. Ve srovnání s celkovým počtem dětských uprchlíků ve věkových skupinách předškolního a školního vzdělávání, kterým bylo uděleno pobytové oprávnění v České republice v souvislosti s válkou na Ukrajině, je toto číslo výrazně nižší. V územích s vysokou koncentrací ukrajinských uprchlíků a současně vysokou mírou naplnění existujících kapacit lze očekávat kapacitní problémy při přijímání ukrajinských dětí a žáků v mateřských a základních školách.
- V téměř polovině navštívených základních škol byly vnímány vnitřní kapacitní problémy spojené s příchodem ukrajinských žáků. V návaznosti na situaci jednotlivých škol se problémy týkaly zejména oblasti prostorové a personální. V případě mateřských škol byly kapacitní problémy (především s kapacitou učeben) zaznamenány u pětiny navštívených škol.
- Téměř všechny navštívené mateřské i základní školy přijaly alespoň nějaké vhodné opatření zaměřené na koordinaci přijetí a adaptaci nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků, ať již se jednalo o formulaci souvisejících zásad a postupů, o ustanovení funkce koordinátora adaptačního procesu, nebo o využití ukrajinsky hovořící osoby či patrona z řad spolužáků k podpoře ukrajinských dětí a žáků při adaptaci na nové prostředí.
- Pozitivním zjištěním je fakt, že jen malý podíl navštívených mateřských (6 %) a základních škol (10 %) vzdělává ukrajinské děti a žáky výhradně či převážně odděleně od ostatních dětí a žáků, tj. v samostatně vytvořených skupinách. Dalších 7 % mateřských a základních škol realizuje výuku ukrajinských dětí a žáků kombinovaně s vyrovnaným zastoupením výuky v samostatné skupině ukrajinských dětí a žáků a výuky ve třídě s ostatními dětmi a žáky. V navštívených mateřských a základních školách tak převládá výuka ukrajinských dětí a žáků probíhající převážně ve smíšených třídách s ostatními žáky. Samostatné skupiny ukrajinských dětí a žáků, i když fungují jako doplněk paralelně se vzděláváním v heterogenních třídách, jsou pak typicky využívány pro intenzivní výuku češtiny jako druhého jazyka, případně pro doučování nové látky za účelem vyrovnávání rozdílů.
- Pro komunikaci mezi ukrajinským dítětem či žákem a jeho učitelem jsou při výuce v heterogenních třídách a při jiných situacích využívány různé způsoby komunikace. V navštívených mateřských i základních školách se nejčastěji jedná o komunikaci dítěte či žáka a českého učitele v jejich mateřském jazyce s tím, že se takto „nějak domluví“, velmi často jsou pro překlad využívány rovněž mobilní aplikace. I v rámci jedné školy je však přirozeně využíváno více způsobů komunikace dětí či žáků a učitelů. Na více než polovině základních škol například šlo o přímou komunikaci ukrajinského žáka a učitele v ruském jazyce, na necelé polovině základních škol pak i v anglickém či českém jazyce. Využití překladatele/tlumočnicka bylo zaznamenáno na přibližně třetině navštívených mateřských a základních škol.
- Necelá pětina základních škol vytvořila pro nově zapsané ukrajinské žáky tzv. adaptační skupiny, do nichž žáci docházejí před svým začleněním do běžné výuky a typicky se věnují osvojení základům českého jazyka a socializačním aktivitám.
- Výuka češtiny jako druhého jazyka nebyla zajištěna na 7 % navštívených základních škol, a to především z personálních (případně finančních) důvodů. Výrazné rozdíly mezi školami panovaly v rozsahu dosud realizovaného vzdělávání v českém jazyce jako druhém jazyce. Pro rozvoj dovedností ukrajinských dětí a žáků komunikovat v českém jazyce jsou důležité i další situace, kdy se s ním dostávají do kontaktu (např. adaptační skupiny, komunikace s ostatními žáky při běžné výuce, mimoškolní aktivity).
- Na více než polovině navštívených základních škol se část ukrajinských žáků distančně účastnila rovněž vzdělávání ve své kmenové ukrajinské škole. Podle odhadů vedení školy či jím určeného koordinátora se jedná přibližně o 14 % ukrajinských žáků, kteří jsou v současnosti v českých základních školách vzděláváni. Na čtvrtině dotčených škol se tyto žáci distanční výuce vedené z Ukrajiny věnovali vedle vzdělávání v české škole každý den, na polovině pak vícekrát týdně, dodatečná zátěž ukrajinských žáků tedy byla vysoká a ve zjištěních z některých škol vedla i k odhlašování žáků z výuky v české škole. Rezervy existují také v informovanosti řady škol o účasti nově zapsaných ukrajinských žáků na distanční výuce z Ukrajiny.
- Pro usnadnění příchodu a později adaptace ukrajinských dětí a žáků na novou školu stanovily téměř dvě třetiny základních škol a polovina škol mateřských osobu koordinátora a necelá polovina mateřských a základních škol ukrajinsky mluvící osobu odlišnou od koordinátora, typicky osobu příbuznou k některému z ukrajinských žáků školy nebo ukrajinsky hovořícího zaměstnance školy. Obě pozice současně byly vytvořeny na třetině základních škol a na necelé čtvrtině škol mateřských, naopak ani jednu z těchto pozic neměla ustavenou necelá čtvrtina základních škol a třetina mateřských škol.

- Menší pozornost významný podíl škol věnoval opatřením pro usnadnění orientace ukrajinských dětí a žáků v českém školním prostředí i v samotné budově školy a pro integraci ve třídě v období jejich příchodu do školy (např. shrnutí základních informací pro nově příchozí žáky a jejich rodiče, dvojjazyčné nápisy, seznamovací aktivity).
- Vzhledem k předpokladu, že nově příchozí děti a žáci budou potřebovat psychologickou podporu, byl psychický stav nově příchozích ukrajinských dětí a žáků cíleně sledován na více než dvou třetinách navštívených mateřských a základních škol. Ze škol, které cíleně sledovaly psychický stav nově příchozích ukrajinských dětí a žáků, byly psychické problémy těchto dětí a žáků zaznamenány na necelé polovině mateřských škol a na dvou třetinách základních škol. Ve větší míře se jednalo především o uzavřenost a emoční citlivost. Psychické problémy se však týkaly menšiny ukrajinských dětí a žáků v navštívených školách a téměř nevedly k výraznému narušování běžné výuky pedagogů.
- Potřebnou psychologickou podporu školním či externím psychologem či intenzivnější spoluprací s pedagogicko-psychologickou poradnou se pro ukrajinské žáky – z personálních či finančních důvodů – nedaří v dostatečné míře zajistit na téměř třetině navštívených základních škol. Téměř 60 % navštívených základních škol nedisponuje ani vhodnými relaxačními prostory, které jsou pro podporu procesu adaptace a duševního zdraví rovněž důležité.
- V navštívených základních školách je další podpora ukrajinským žákům při výuce a učení zajištěna především poskytnutím vzdělávacích pomůcek (téměř 90 % škol) a jazykových variant výukových materiálů (přibližně 70 % škol) a při nabídce mimoškolních aktivit (téměř dvě třetiny škol). Nejčastěji se naopak nedaří dostatečně zajistit podporu výuky ukrajinských žáků ukrajinsky hovořící osobou (asistentem) přímo ve výuce v běžných třídách (více než třetina škol), respektive potřebnou diagnostiku speciálně vzdělávacích potřeb žáků (necelá čtvrtina škol).
- Na většině navštívených základních škol se ze stávajících zdrojů zatím daří zajistit, aby ukrajinští žáci v případě potřeby měli školní pomůcky, obědy a mimoškolní aktivity zajištěny zdarma, případně aby bylo zajištěno jejich dofinancování do potřebné výše nad rámec nějakého základního příspěvku od rodiny z jiných zdrojů. Významnou roli v tomto směru ovšem hrají sponzorské dary či sbírky, což nelze považovat za dlouhodobě stabilní řešení.
- Vztahy ukrajinských žáků s vrstevníky jsou na navštívených školách ve většině případů dobré, žáci utvářejí převážně smíšené skupiny, uzavřené skupiny se vyskytují výrazně méně často a případné konflikty mezi žáky jen ojediněle. Naopak častá je pomoc ukrajinským dětem a žákům ze strany ostatních dětí a žáků školy. Rovněž v postojích zákonných zástupců ostatních žáků navštívených škol zatím převažuje vyjadřování podpory či přímo nabídky pomoci, objevují se však také obavy o zachování kvality vzdělávání pro všechny žáky školy.
- Při zajištění podpory a usnadnění integrace nově příchozích ukrajinských dětí a žáků spolupracují navštívené základní i mateřské školy s širokým okruhem partnerů. Tyto subjekty školy mimo jiné podporují při získávání finanční a materiální pomoci, při zajištění překladů či pomoci dobrovolníků nebo při zapojení žáků do různých volnočasových aktivit. V oblasti metodické je poměrně častá spolupráce s Národním pedagogickým institutem ČR.
- V řadě škol zaznívaly výraznější obavy spojené s negativními dopady této mimořádné situace na well-being a motivaci učitelů, i se zdůrazněním toho, že učitelé prošli velmi náročným a dlouhým obdobím distančního vzdělávání a dalších komplikací souvisejících s pandemií nemoci covid-19 a aktuální události na toto období téměř bezprostředně navázaly. Přístup vedení navštívených škol k podpoře učitelů byl přitom různý a ve významném podílu škol byla přijímána opatření směřující k podpoře motivace a well-beingu učitelů omezená nebo chyběla úplně. Podobně pak přistupovala většina škol i k podpoře rozvoje kompetencí pedagogů v oblastech vztahujících se k výuce ukrajinských dětí a žáků, kdy v řadě škol vedení školy průběžně usilovalo o rozvoj znalostí a dovedností učitelů v tématech souvisejících se vzděláváním dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem, nicméně v některých školách k systematické podpoře vzdělávání pedagogů v těchto tématech nedošlo.
- V řadě výpovědí zazněly obavy z nejistoty, která je spojena se vzděláváním ukrajinských dětí a žáků utíkajících před válkou a která se týkala různých oblastí – nejistota týkající se počtu ukrajinských dětí a žáků ve škole, nejistota týkající se financování nově utvářených potřeb, vztahy českého a ukrajinského kurikula ve výuce ukrajinských žáků, možnost využití asistenta pedagoga pro vzdělávání ukrajinských dětí a žáků apod. V tomto kontextu vzniká otázka potřeby metodického vyjasnění relevantních témat na úrovni vzdělávacího systému.
- Jako významná výzva pro následující období se ukázala také oblast systematictější podpory společných volnočasových aktivit zejména pohybového charakteru, v jejichž rámci dochází vedle podpory fyzického i duševního zdraví všech dětí a žáků také ke stírání jazykových a osobnostních bariér na straně jedné a k přirozené integraci ukrajinských dětí a žáků do smíšených dětských a žákovských kolektivů na straně druhé.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large outline number '3' in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

3

Počet ukrajinských dětí
a žáků, kapacity škol

3 POČET UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ, KAPACITY ŠKOL

Od počátku uprchlické krize v důsledku válečné agrese Ruské federace na Ukrajině sledují Ministerstvo vnitra a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy počty uprchlíků, respektive počty ukrajinských dětí a žáků, kteří byli nově zapsáni v českých mateřských a základních školách. V polovině května 2022 bylo v českých mateřských školách zapsáno 3,8 tis. ukrajinských dětí a v českých základních školách více než 26 tisíc ukrajinských žáků. Srovnání těchto hodnot s celkovým počtem osob s uděleným pobytovým oprávněním v České republice v souvislosti s válkou na Ukrajině ve věkových skupinách předškolního a základního vzdělávání (tabulka 2) ukazuje, že tlak na kapacity českých mateřských a základních škol nebyl dosud plně realizován a je potřeba mu věnovat vysokou pozornost v souvislosti se zápisem dětí a žáků do mateřských a základních škol pro školní rok 2022/2023. Důležitou roli přitom sehráje také rozhodnutí zákonných zástupců ukrajinských dětí a žáků o jejich setrvání v České republice.

TABULKA 2 | Počet osob s uděleným pobytovým oprávněním v souvislosti s válkou na Ukrajině ve vybraných věkových skupinách a ve vybraných časových okamžicích

Věk	Stav k 31. 3. 2022	Stav k 16. 4. 2022	Stav k 15. 5. 2022
0 až 2 roky	12 682	13 934	15 066
3 až 5 let	15 999	17 664	19 301
6 až 14 let	56 325	62 682	68 983

Zdroj: Ministerstvo vnitra

Problematicke kapacity mateřských a základních škol pro vzdělávání ukrajinských dětí a žáků ve školním roce 2021/2022 se podrobně věnovala studie PAQ Research zpracovaná ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.¹⁵ Provedená analýza ukázala, že kapacitní problémy lze očekávat zejména v mateřských školách a v nižší míře na 2. stupni základních škol tam, kde dochází k vyšší koncentraci ukrajinských dětí a žáků příslušného věku a zároveň je vysoká obsazenost existujících kapacit. Jedná se tak zejména o území velkých měst a jejich zázemí, především pak o území pražské aglomerace. Naopak lepší situace je očekávána u většiny moravských krajů, především pak u mikroregionů Moravskoslezského kraje, Olomouckého kraje a Zlínského kraje.¹⁶ S ohledem na rychle se měnící vstupní parametry analýz jsou ovšem nezbytné pravidelné aktualizace závěrů tak, aby bylo možné pružně přijímat potřebná opatření. Doplňme, že při tematické inspekční činnosti byly zaznamenány úspěšné příklady promyšlené spolupráce zřizovatele a jím zřizovaných škol při umístění nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků tak, aby byly odpovídajícím a rovnoměrným způsobem využity dostupné kapacity těchto škol. Objevily se ovšem i opačné zkušenosti.

Zřizovatel reguluje počty žáků v základních školách, a proto jsou v naší škole nejvýše dva ukrajinskí žáci ve třídě, což je výhodou pro začlenění těchto žáků. Regulace zřizovatele přitom spočívá v organizaci adaptačních skupin na vybraných základních školách, žáci jsou pak do škol regulérně přijímáni podle možností jednotlivých škol, s ohledem na dopravu žáků, případně další faktory.

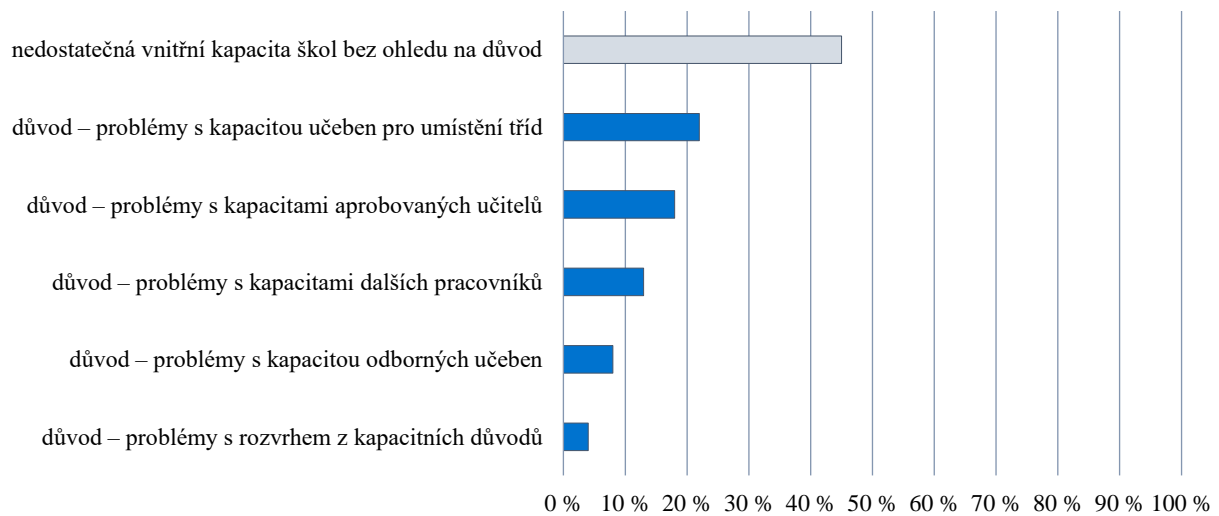
Někteří vyučující špatně vnímají, že je jejich škola určena pro výuku cizinců. (...) Na vedení školy se obrátili zákonní zástupci žáků s tím, že v 1. třídě je náhle sedm ukrajinských dětí a nevědí, proč se ukrajinskí žáci vzdělávají pouze v této škole, když ve městě jsou další základní školy.

Šetření České školní inspekce přidává k poznatkům studie PAQ Research další rozměr úvah o dostatečnosti existujících kapacit pro vzdělávání nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků, a to rozměr vnitřního prostředí mateřských a základních škol. V tomto ohledu je jistě nepřiznivým zjištěním fakt, že téměř v polovině navštívených základních škol jsou vnímány kapacitní problémy spojené s příchodem ukrajinských žáků, ať již se jedná o kapacity prostorové, personální, či jiné (graf 1). Specificky byly zmíněny problémy nedostatečné kapacity školních družin či klubů (např. ve vazbě na zajištění mimoškolních aktivit ukrajinských žáků) a také problémy týkající se dostupnosti specializovaných služeb přímo ve škole či mimo ni (např. psychologické služby, diagnostická vyšetření). V případě mateřských škol byly kapacitní problémy (především s kapacitou učeben) zaznamenány v pětině případů, a to také v kontextu zatím nízkého počtu nově zapsaných ukrajinských dětí.

¹⁵ Prokop, D. (2022). *Vzdělávání a uprchlíci: Praha bude přehlcena, nejvíce zatížen 2. stupeň ZŠ a mateřské školy*. Praha: PAQ Research. Dostupná: <www.paqresearch.cz>.

¹⁶ Prokop (2022).

GRAF 1 | Podíl základních škol vnímajících problémy vnitřních kapacit dané příchodem ukrajinských žáků (v %)

Ve výpovědích zaměstnanců navštívených základních škol opakovaně zazněly obavy z negativních dopadů uváděných problémů vnitřních kapacit na kvalitu výuky, a to ve spojení:

- s nutností opuštění strategií vzdělávání ve třídách s nižším počtem žáků (např. dělené hodiny);
- se ztížením podmínek pro uplatňování metod a forem individualizace výuky v návaznosti na vzdělávací potřeby žáků;
- s nutností využívat odborné učebny pro běžnou výuku, méně již pro výuku odborných předmětů.

Závažnost těchto problémů základních škol se navíc může výrazně zvýšit při očekávaném zahájení vzdělávání všech ukrajinských žáků ve věku povinné školní docházky pobývajících v České republice v souvislosti s válečnými událostmi. Stejná rizika je pak možné očekávat při umístění ukrajinských dětí mladšího věku v mateřských školách.

V naší škole pociťujeme významné prostorové i personální problémy. Prostorově se to týká nedostatku učeben, ale také nedostatečných prostor pro relaxaci. (...) V současnosti máme dvě jazykové skupiny s velkým počtem ukrajinských žáků. Pro jazykovou výuku by ale bylo potřeba mít čtyři menší skupiny, které ale nemá kdo vyučovat. Chybí nám také školní psycholog a asistenti pedagoga ve třídách, kde je vyšší počet ukrajinských žáků. Externí psycholog je nedostupný, online služby psychoterapeutů zdarma jsou již vyčerpány, a pro školu proto nedostupné. Nedostatečné jsou také kapacity mimoškolního vzdělávání.

Naše škola již nemá volné prostory, kapacita některých tříd je vyčerpána a vedení školy i pedagogové se obávají dopadů na kvalitu výuky. Využívání moderních metod a forem práce v přeplněných třídách nemusí být efektivní. Chybí také dostatečné množství školních asistentů, kteří by mohli být operativně využíváni tam, kde je to aktuálně potřeba. Do budoucna se jeví jako nedostatečná také kapacita školní družiny.

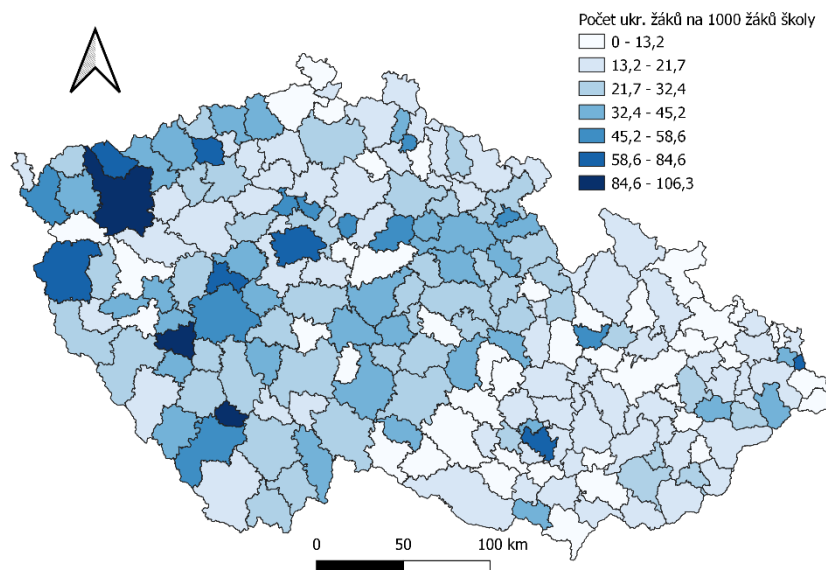
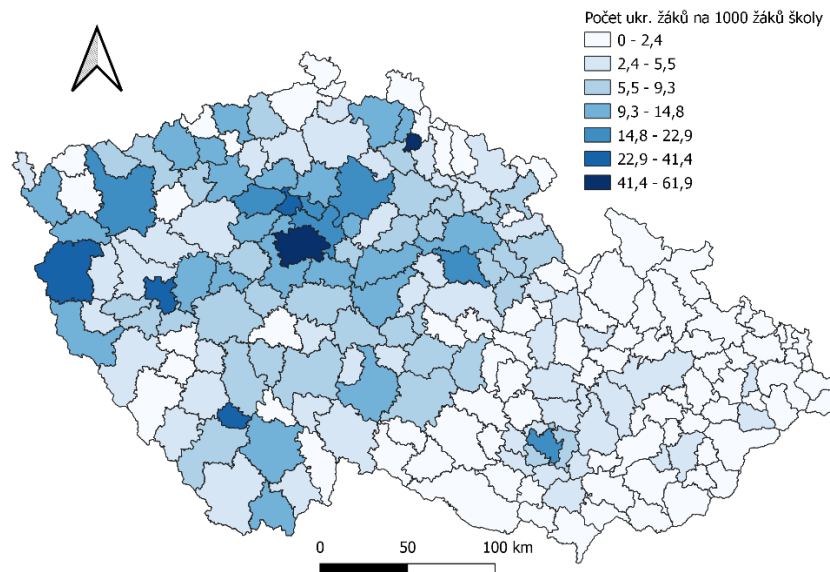
Přivítali bychom posílení personálního zajištění výuky vysokého počtu ukrajinských žáků možností zaměstnání asistentů bez legislativních omezení (např. zkouška z českého jazyka). Může jít ideálně o asistenty mluvící ukrajinsky i česky, asistenty pedagoga pro žáky s odlišným mateřským jazykem. (...) Nedostatečné jsou také personální kapacity pro zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka.

Z územního hlediska je pro vzdělávání ukrajinských dětí a žáků utíkajících před válkou hodno zaznamenání, že v relativním vyjádření k počtu všech žáků základních škol v mikroregionech jsou si v řadě ohledů podobné prostorové vzory (obrázek 1) charakterizující:

- rozmístění ukrajinských žáků, kteří byli zapsáni ke studiu na českých základních školách již před uprchlickou krizí;
- rozmístění nově zapsaných ukrajinských žáků přicházejících do České republiky v souvislosti s válkou v zemi původu.

Tato skutečnost přináší některá pozitiva spočívající v tom, že ve většině navštívených škol již měli jejich zaměstnanci zkušenosti se vzděláváním žáků s odlišným mateřským jazykem, případně přímo ukrajinských žáků. Úplná absence takových zkušeností byla zaznamenána jen v případě necelé pětiny navštívených základních škol, ale také škol mateřských. Přítomnost silné ukrajinské komunity navíc utváří příležitosti pro krajanskou podporu vzdělávání nově přicházejících ukrajinských dětí a žáků.

OBRÁZEK 1 | Počet žáků s ukrajinským státním občanstvím k celkovému počtu žáků základních škol v území správních obvodů obcí s rozšířenou působností ve školním roce 2021/2022 před uprchlickou krizí (první mapa); Počet nově zapsaných ukrajinských žáků utíkajících před válkou v zemi původu k celkovému počtu žáků základních škol v území správních obvodů obcí s rozšířenou působností ve školním roce 2021/2022 (druhá mapa)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistik Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy; QGIS Development Team (2022). QGIS Geographic Information System. Open Source Geospatial Foundation Project. <<http://qgis.osgeo.org>>.

Škola využívá svých zkušeností ze vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem již v předchozích školních letech, kdy se jednalo o žáky z Ukrajiny, jejichž zákonní zástupci přišli do České republiky za prací. Pedagogičtí pracovníci proto berou vzdělávání žáků z Ukrajiny již jako zcela „normální“ věc a vzdělávání těchto žáků je nestresuje.

S výukou žáků s odlišným mateřským jazykem máme již dlouhodobé zkušenosti. Pro nás je nyní dobré, že v každé třídě máme již delší dobu více takových žáků, kteří navíc dobře komunikují v českém jazyce a díky tomu pomáhají nově příchozím žákům s adaptací a jazykovou bariérou.

Škola využívá ukrajinskou vychovatelku, která již léta žije v České republice a funguje jako tlumočnice i vychovatelka ve školní družině. Kromě toho se významně promítá podpora místní komunity Ukrajinců, ať již ve finanční, či jiné podobě.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '4' with a black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

4

Řízení vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

4 ŘÍZENÍ VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ

Pedagogické řízení školy je nejen ve zjištěních České školní inspekce označováno za zcela zásadní faktor ovlivňující kvalitu vzdělávání a vzdělávací výsledky žáků.¹⁷ Z tohoto důvodu je žádoucí věnovat tomuto tématu pozornost také ve vztahu ke vzdělávání ukrajinských dětí a žáků. S ohledem na náhlost příchodu před válkou utíkajících ukrajinských dětí a žáků je vysoce relevantní také diskuse rámcových podmínek jejich vzdělávání.

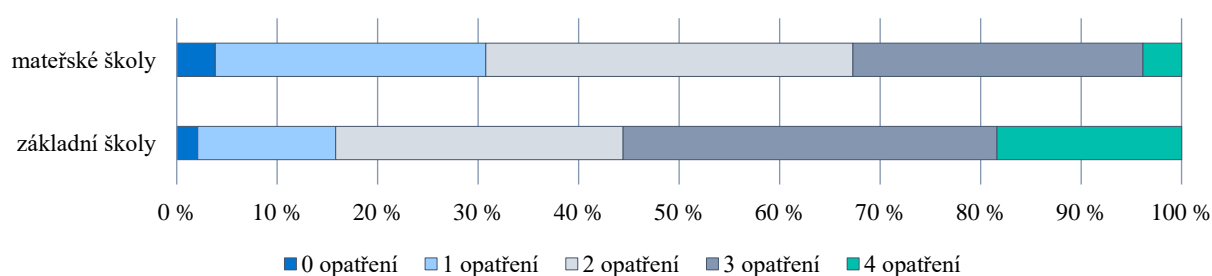
4.1 Koordinace přijetí a adaptace ukrajinských dětí a žáků

Příchod vysokého počtu ukrajinských dětí a žáků představuje pro vedení škol výzvu, jak nejlépe přizpůsobit jejich běžné fungování nově vytvořeným podmínkám. Příznivě bývá v tomto ohledu hodnocena strategie, která je založena jednak na nastavení pravidel a specifikaci postupů spojených s příchodem ukrajinských dětí a žáků do školy, jednak na ustanovení osoby odpovědné za koordinaci jejího naplňování. Takový přístup v sobě skrývá potenciál dosahování časových úspor v práci zaměstnanců školy, které mohou být následně využity ve vlastní pedagogické práci.

V kontextu uvedených skutečností lze pozitivně vnímat tu skutečnost, že v přibližně 90 % navštívených mateřských i základních škol byly vypracovány zásady a postupy pro přijímání a adaptaci ukrajinských dětí či žáků, ať již v ústní (dvě třetiny navštívených škol), nebo písemně (čtvrtina navštívených škol) podobě. Méně častá byla praxe spojená s určením koordinátora adaptačního procesu ukrajinských dětí či žáků, která byla sledována na téměř dvou třetinách navštívených základních škol a na polovině škol mateřských. Na necelé polovině navštívených mateřských i základních škol byla stanovena osoba odlišná od koordinátora, která mluví ukrajinsky a která pomáhá ukrajinským dětem či žákům při řešení jejich problémů přímo nesouvisejících s výukou (např. ukrajinsky hovořící zaměstnanec školy, příbuzný ukrajinského žáka školy). Obě pozice současně, tedy koordinátor a další osoba hovořící ukrajinským jazykem, byly vytvořeny na třetině základních škol a na necelé čtvrtině škol mateřských, naopak ani jednu z těchto pozic neměla ustavenou necelá čtvrtina základních škol a třetina mateřských škol.

Více než polovina základních škol a necelá čtvrtina mateřských škol pak využívala „peer“ přístup, kdy je ukrajinskému dítěti či žákovi přidělen z řad spolužáků „kamarád“ či „patron“, který mu v počátcích pomáhá. „Patronem“ ovšem může být také dítě či žák vyššího ročníku, který je dobře znalý fungování školy, nebo dítě či žák ukrajinského původu, který se ve škole vzdělává již delší dobu. Pro celkem patnáct mateřských a základních škol, které nepřijaly žádné z uvedených koordinačních opatření (graf 2), je navíc charakteristické, že mají zkušenosti se vzděláváním dětí či žáků s odlišným mateřským jazykem již z minulosti.

GRAF 2 | Podíl škol podle počtu přijatých opatření pro koordinaci přijetí a adaptace ukrajinských dětí či žáků (v %)

Pozn.: Sledovaná opatření zahrnují: (a) vypracování zásad a postupů pro přijímání a adaptaci ukrajinských dětí či žáků; (b) ustanovení funkce koordinátora adaptačního procesu ukrajinských dětí či žáků; (c) ustanovení další osoby odlišné od koordinátora, která mluví ukrajinsky a která pomáhá ukrajinským dětem či žákům při řešení jejich problémů, jež nesouvisejí přímo s výukou; (d) přidělení „patrona“ z řad spolužáků, který ukrajinskému dítěti či žákovi v počátku pomáhá.

Koordinátor adaptačního procesu ukrajinských dětí či žáků byl v mateřských i základních školách vybírán především z řad jejich zaměstnanců, ať již se jednalo o člena vedení školy, nebo o pedagogického pracovníka. Za pozitivní faktor rozhodování při výběru koordinátora lze považovat jednak faktor jazykové kompetence (např. schopnost komunikace v ukrajinském, ruském či anglickém jazyce), jednak faktor odbornosti v práci s dětmi či žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pouze v případě 28 navštívených základních škol byl ustanoven externí koordinátor adaptačního procesu ukrajinských žáků, kterým byl zaměstnanec Národního pedagogického institutu ČR, dobrovolník

¹⁷ ČŠI (2021). *Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání*. Praha: Česká školní inspekce. Jarl, M., Andersson, K., Blossing, U. (2021). Organizational characteristics of successful and failing schools: a theoretical framework for explaining variation in student achievement. *School Effectiveness and School Improvement*. DOI: 10.1080/09243453.2021.1903941. Pashiardis, P., Johansson, O. (2020). Successful and effective schools: bridging the gap. *Educational Management Administration & Leadership*. DOI: 10.1177/1741143220932585.

místní neziskové organizace nebo pedagogický pracovník původem z Ukrajiny. Nejčastější úkoly koordinátora adaptačního procesu ukrajinských dětí či žáků spočívaly v informování a komunikaci s aktéry vzdělávání – žáci, učitelé a zákonní zástupci žáka, méně častá byla jejich role v oblasti pedagogického řízení (graf 3).

GRAF 3 | Podíl koordinátorů adaptace ukrajinských žáků zajišťujících danou aktivitu v základních školách (v %)

Role koordinátorů adaptačního procesu ukrajinských dětí či žáků byla hodnocena kladně, a to jak z hlediska metodického, tak z hlediska přímé podpory žáků a jejich zákonných zástupců, příznivě působila schopnost koordinátora komunikovat v cizích jazycích. Osvědčilo se také zpracování pravidel a postupů v životních situacích spojených s přijetím a adaptací ukrajinských dětí či žáků (např. zajištění potřebné dokumentace, využití tlumočnicka či překladáče, zařazení ukrajinského žáka do třídy, zajištění obědů či pomůcek, omlouvání absencí ve výuce, využití čipů a jiných technologií školy) ve více jazykových mutacích, která usnadnila aktérům školy orientaci v těchto tématech. Pro komunikaci nejen těchto postupů lze s výhodou využít moderní nástroje komunikace (např. sociální sítě).

Velmi se osvědčilo zřízení funkce koordinátora adaptace ukrajinských žáků. Koordinátor jako rodilý mluvčí hovoří ukrajinsky, což velmi usnadňuje jak jím poskytovanou podporu žákům, tak komunikaci s jejich zákonnými zástupci. (...) Ukrajínští žáci se s koordinátorem setkávají jednou až dvakrát týdně a mohou s ním diskutovat své problémy a potřeby.

Adaptační koordinátor z Národního pedagogického institutu ČR byl při příchodu žáků obrovskou pomocí. V roli průvodce poskytl metodické vedení situacemi, které nyní již běžně řešíme při vzdělávání ukrajinských žáků.

Škola má zpracovanou metodiku adaptace při vzdělávání ukrajinských žáků. Celý proces je rozčleněn do čtyř fází, ve kterých jsou uvedeny jednotlivé kroky a podmínky pro postup do další fáze. Délka jednotlivých fází závisí na individuálních schopnostech a dovednostech ukrajinských žáků.

Ředitel školy pravidelně natáčí krátká informační videa, která vkládá na Facebook školy. V natočených videích ředitel podrobněji vysvětluje obsah různých písemných sdělení, která jsou zveřejňována na webových stránkách školy či v jejím informačním systému. Součástí videí je také shrnutí a reflexe již proběhlého období a informace o období následujícím.

V hodnocení koordinace přijetí a adaptace ukrajinských dětí či žáků v navštívených školách byl opakovaně pozorován pozitivní vliv vysoké kvality pedagogického řízení školy ze strany jejího vedení, stejně jako učitelů. V takových případech nemusí být pozice koordinátora adaptačního procesu ukrajinských žáků nezbytná, neboť potřebné činnosti jsou zajištěny díky kolektivnímu charakteru řízení školy. Pozitivně i v tomto případě působí zkušenosti zaměstnanců školy se vzděláváním žáků s odlišným mateřským jazykem.

Ředitel školy má vynikající organizační schopnosti a schopný a sešlý tým zástupců a učitelů, kteří koordinují záležitosti týkající se ukrajinských žáků. Utváření další pozice koordinátora nebo využití asistentů pedagoga speciálně pro ukrajinské žáky není potřebné.

Škola má dlouhodobé zkušenosti se vzděláváním žáků s odlišným mateřským jazykem. Ředitelka školy pravidelně publikuje a lektoruje v dané oblasti, sama je autorkou řady publikací a praktických příruček pro vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem, stejně jako žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Ředitel školy intenzivně komunikuje s rodiči žáků před nástupem do školy a předá jim dostatek informací o možnostech a povinnostech žáků, s žáky samotnými probere informace o jejich potřebách a problémech, se školním parlamentem pro delegování žákovské odpovědnosti za pomoc novým ukrajinským spolužákům, s žáky třídy prodiskutuje pomoc novému ukrajinskému spolužákovi, s učiteli pro předcházení vzniku problematického chování ve třídách.

4.2 Podpora učitelů při vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

Příchod ukrajinských dětí a žáků do škol postavil řadu učitelů do situace, v níž si museli v krátkém čase osvojit nové znalosti a dovednosti a průběžně zpracovávat velké množství informací, jak postupovat při vzdělávání těchto dětí a žáků. Po období pandemie nemoci covid-19 přitom jde v rychlém sledu o druhou situaci, která výrazně zvýšila nejen nároky na učitele oběma událostmi výrazně dotčené, ale také hrozbu negativních dopadů na jejich well-being. Pro pedagogické řízení školy je tak důležitou otázkou nejen podpora vzdělávání ukrajinských dětí a žáků, ale také podpora samotných učitelů v jejich práci.

Příprava učitelů na výuku ve třídách, kam byli zařazeni ukrajínští žáci, trvá dvojnásobně dlouho, především na prvním stupni. Problémem školy tak je již značná únava pedagogů, která vede k jejich vyšší nemocnosti a bohužel i demotivaci.

Obáváme se, že hrozí vyhoření učitelů, kteří jsou již přetížení, čemuž přispívá i únava po „covidovém období“. (...) Pozorujeme i určitou frustraci učitelů, kdy se jim i přes snahu nedaří dosahovat předpokládaných výsledků.

Zároveň je však nutné zdůraznit, že právě práce učitelů je klíčovým faktorem pro integraci ukrajinských dětí a žáků v českých školách. Kvalita pedagogického řízení školy jejím vedením může být významným motivačním aspektem práce učitelů.

Silnou stránkou školy pro výuku ukrajinských žáků je vysoká motivace pedagogů posilovaná působením vedení školy. Pedagogové jsou pak ochotni s ukrajinskými žáky aktivně pracovat, a to například přípravou učebních pomůcek s cílem zjednodušit vzdělávací proces ukrajinským žákům vizualizací.

Well-being a podpora ze strany vedení školy je ve škole přenášena na učitele, na další zaměstnance i na žáky.

Konkrétní podpora učitelů při vzdělávání nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků se v navštívených školách liší, když přístup vedení některých škol je více aktivní než přístup vedení škol jiných:

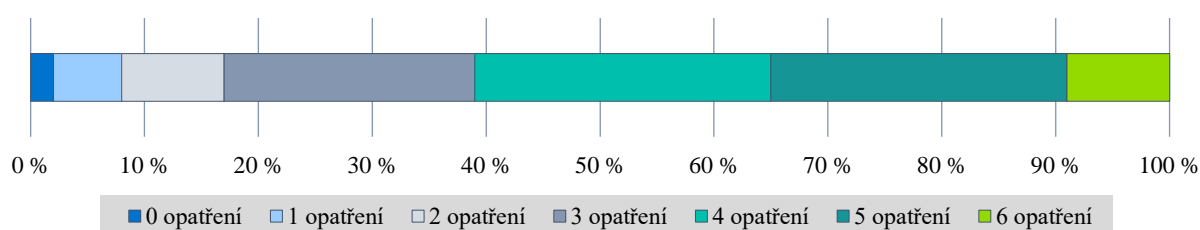
- V případě necelých dvou třetin mateřských a základních škol poskytuje vedení školy pedagogům doporučení a podporu pro komunikaci se zákonnými zástupci ukrajinských dětí a žáků. Přístup vedení zbývající třetiny škol je méně aktivní.
- V případě dvou třetin základních škol vedení školy poskytlo učitelům instrukce, jak postupovat při hodnocení nově příchozích ukrajinských žáků. Ve zbývající třetině základních škol nebyla tato problematika vůbec projednávána nebo je ponechána na rozhodnutí jednotlivých učitelů.
- V případě poloviny základních škol a přibližně 35 % mateřských škol filtruje vedení školy nadbytečné úkoly od učitelů, kteří vzdělávají ukrajinské děti a žáky, a poskytuje jim tak širší prostor věnovat se souvisejícím činnostem.
- V případě 43 % základních škol a jen necelé pětiny mateřských škol je pro pedagogy a jejich osobní potřebu zajištěna podpora od školního nebo externího psychologa.
- V případě dvou třetin mateřských a základních škol jsou pořádány pravidelné porady (setkání) pro sdílení informací a zkušeností se vzděláváním ukrajinských dětí a žáků.
- Na více než třech čtvrtinách mateřských a základních škol jsou ze strany vedení nabízeny pedagogům konzultace k problematice vzdělávání ukrajinských dětí a žáků.

O odlišném přístupu vedení jednotlivých škol svědčí také podíly škol podle počtu výše uvedených opatření, která jimi byla zavedena (graf 4).

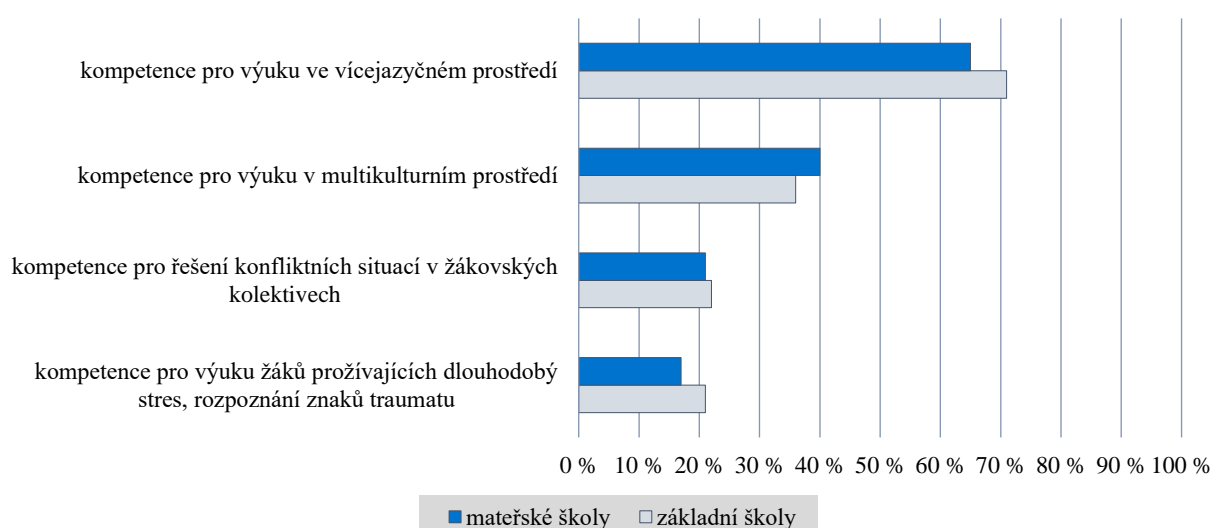
Odlišný přístup vedení škol k podpoře učitelů se projevuje také při podpoře rozvoje kompetencí v oblastech vztahujících se k výuce ukrajinských dětí a žáků (graf 5). Nejvyšší pozornost je v tomto ohledu věnována rozvoji kompetencí učitelů pro výuku ve vícejazyčném prostředí. Zároveň si učitelé ve spolupráci s vedením školy běžně pomáhají sdílením učebních materiálů pro výuku češtiny jako druhého jazyka, sdílením komunikačních karet nebo sdílením informací o nově příchozích žácích a jejich potřebách.

Ve škole založili interní Google disk jako inspirativní zdroj speciálních učebních pomůcek, metod a forem práce s ukrajinskými žáky. Obsah je průběžně doplňován, jsou vkládány další zajímavé podpůrné materiály.

GRAF 4 | Podíl základních škol podle počtu opatření zavedených vedením pro podporu práce učitelů (v %)

Pozn.: Sledovaná opatření zahrnují: (a) doporučení a podporu pro komunikaci se zákonnými zástupci ukrajinských žáků; (b) instrukce, jak postupovat při hodnocení nově přichozících ukrajinských žáků; (c) filtraci nadbytečných úkolů od učitelů vzdělávajících ukrajinské žáky; (d) zajištění podpory učitelům od školního nebo externího psychologa; (e) pořádání pravidelných porad (setkání) pro sdílení informací a zkušeností se vzděláváním ukrajinských žáků; a (f) nabídku konzultací k problematice vzdělávání ukrajinských žáků.

GRAF 5 | Podíl škol, které poskytují podporu rozvoje kompetencí pedagogů v daných oblastech (v %)

4.3 Rámcové podmínky vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

Ve výpovědích vedení a učitelů navštívených mateřských a základních škol byly zaznamenány některé problémy a náměty týkající se rámcových podmínek vzdělávání před válkou utíkájících ukrajinských dětí a žáků:

- nejistota týkající se počtu ukrajinských dětí a žáků ve školním roce 2022/2023 a s tím souvisejících kapacitních (např. učebny, personální zajištění, materiální vybavení) a finančních potřeb;
- nejistota týkající se financování opatření na podporu vzdělávání ukrajinských dětí a žáků po opadnutí prvotní ochoty finančně pomáhat, tj. po ztrátě financování ze sbírek, sponzorských darů apod.;
- nedostatek finančních prostředků pro ohodnocení zaměstnanců za zvýšenou pracovní zátěž danou výukou ukrajinských dětí a žáků;
- nejistota týkající se počtu výukových skupin v kontextu vysoké hrozby odchodu ukrajinských žáků ze školy;
- vyjasnění pravidel pro systémové přijímání a začleňování ukrajinských dětí a žáků, stanovení nejvyšší možné procentuální obsazenosti tříd/skupin dětmi a žáky s odlišným mateřským jazykem;
- vyjasnění pravidel pro financování školy podle počtu oficiálně zapsaných ukrajinských žáků místo administrativně a časově náročného a výsledkem nejistého systému dotačních programů a výzev;
- vyjasnění pravidel pro možnost ukrajinských žáků opakovat ročník studia v kontextu narušení pravidelné školní docházky;

- vyjasnění vztahů vzdělávání ukrajinských žáků v České republice a na Ukrajině – postavení českého a ukrajinského kurikula a očekávané výstupy vzdělávání, účast ukrajinských žáků na distanční výuce na Ukrajině, rozdíly vzdělávacích systémů České republiky a Ukrajiny;
- vyjasnění pravidel týkajících se hodnocení ukrajinských žáků;
- vyjasnění pravidel pro řešení situace ukrajinských dětí a žáků, kteří do školy nechodí nebo kteří změnili školu bez poskytnutí informace škole o tomto rozhodnutí (např. výkaznictví k těmto žákům, řešení omluv z výuky);
- vyjasnění pravidel pro přidělení asistenta pedagoga ukrajinským žákům;
- vyjasnění pravidel pro přijímání ukrajinských žáků na střední školu.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '5' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

5

Organizace vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

5 ORGANIZACE VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ

Organizace vzdělávání je jedním z klíčových témat diskutovaných v souvislosti se vzděláváním dětí a žáků utíkajících před válečnými konflikty. Mezi hlavní otázky v tomto ohledu patří:

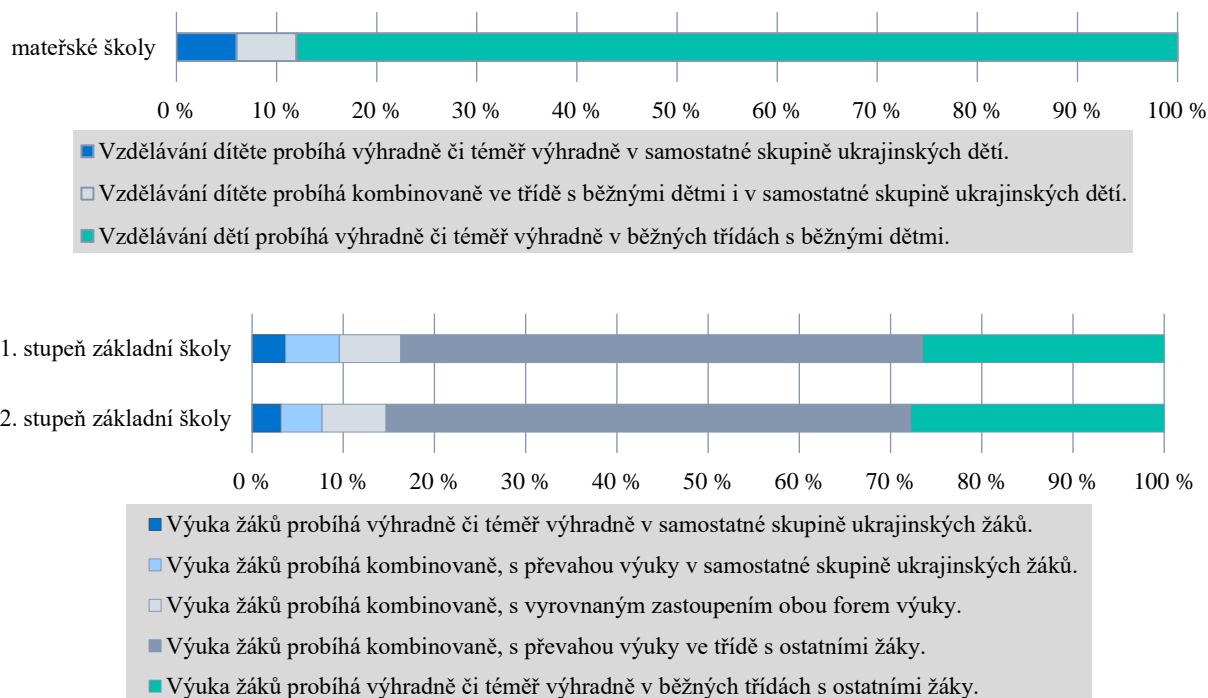
- Existují a jak závažné jsou překážky, které brání začlenění těchto dětí a žáků do hlavního vzdělávacího proudu? Kdy je vhodný čas k jejich začlenění do běžných tříd?
- Jaká opatření je žádoucí přijmout pro odstraňování překážek, které brání začlenění těchto dětí a žáků do hlavního vzdělávacího proudu?

Strategie evropských zemí při vzdělávání dětských uprchlíků nejsou stejné, bývají uplatňovány různé přístupy.¹⁸ Často jsou nově přichozí žáci nejprve zařazeni do tzv. přípravných tříd, ve kterých je hlavním cílem osvojení si jazyka nové země a případně snížení rozdílů mezi znalostmi a dovednostmi nových a dosavadních žáků školy v klíčových vzdělávacích oblastech. Takové rozdíly mohou být zapříčiněny nejen rozdíly v kurikulu mezi zeměmi, ale také delším pobytem dětských uprchlíků mimo vzdělávací systém. Doba, po kterou žáci navštěvují přípravné třídy, se v zahraničí liší podle potřeb školy i žáků, v odůvodněných případech jsou žáci začleňováni přímo do běžných tříd.¹⁹

5.1 Integrace, či segregace ukrajinských dětí a žáků?

Přístupy navštívených mateřských a základních škol k organizaci vzdělávání ukrajinských dětí a žáků se liší, pozitivně však lze hodnotit tu skutečnost, že se většině škol daří integrovat nově zapsané děti či žáky do stávajících tříd buď ve všech, nebo alespoň ve větší části předmětů. Pouze malý podíl škol zvolil vzdělávání ukrajinských dětí a žáků výhradně či převážně v pro ně speciálně vytvořených samostatných skupinách (graf 6). Bezpochyby příznivě působí v tomto ohledu zkušenosti většiny navštívených mateřských a základních škol s integrací dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem již z minulosti a také minimální podíl základních škol (2 %), na nichž byli zaznamenáni žáci, se kterými je výrazně obtížnější navázat komunikaci.

GRAF 6 | Podíl škol volících danou podobu organizace vzdělávání ukrajinských dětí a žáků (v %)

¹⁸ Crul et al. (2019), FRA (2019).

¹⁹ FRA (2019); Cerna, L. (2019). *Refugee Education: Integration Models and Practices in OECD Countries*. Paris: OECD Publishing. Rossiter, M. J. et al. (2015). Immigrant and refugee youth settlement experiences: a new kind of war. *International Journal of Child, Youth & Family Studies*, 6(4-1), 746-770.

Škola vychází z dlouhodobých zkušeností s výukou žáků cizinců. Každému ukrajinskému žákovi sestavuje jeho vlastní individuální rozvrh, který zahrnuje tři hodiny práce ve výukové skupině (výuka jedné hodiny ukrajinštiny a dvou hodin češtiny jako druhého jazyka) a práci v kmenové třídě. Ve výukové skupině působí vyučující z Ukrajiny a speciální pedagog. Pokud žák chce opustit výukovou skupinu dříve a účastnit se výuky v kmenové třídě (např. matematika), pak je mu takový postup umožněn. Škola sleduje a vyhodnocuje pokroky u jednotlivých žáků vzhledem k plné integraci do běžných tříd. Vzdělávací strategii výukových skupin využíváme také při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků s nadáním.

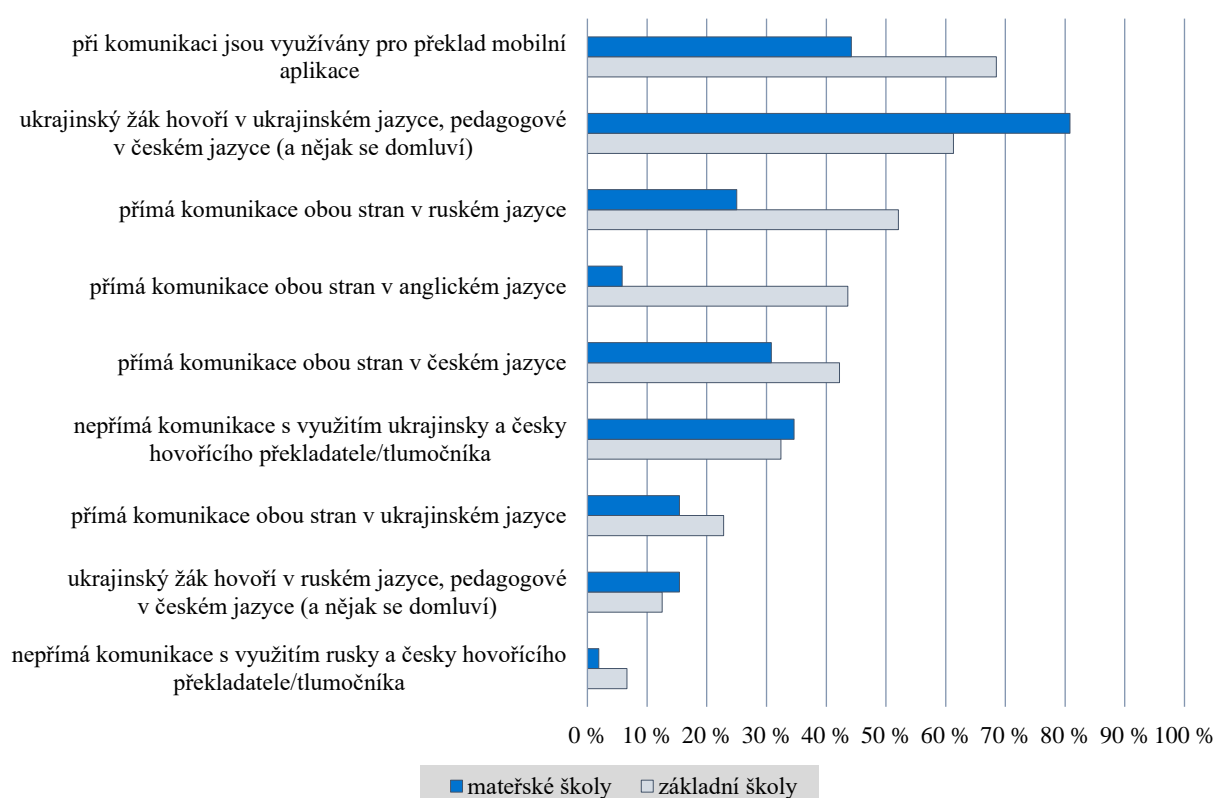
Škola má dlouhodobou zkušenost se vzděláváním žáků cizinců (...) a na základě svých zkušeností preferuje primární vzdělávání těchto cizinců v samostatných třídách zaměřených na intenzivní jazykovou přípravu. Žáci tyto třídy navštěvují po dobu dvou až tří měsíců, případně podle individuální úrovně znalosti českého jazyka, a poté jsou integrováni do běžných tříd.

Škola rozčlenila výuku pro ukrajinské žáky na tři typy: (a) homogenní skupina pro různé předměty určená jen pro ukrajinské žáky; (b) matematika a vlastivěda společná pro všechny žáky v kmenové třídě; a (c) samostatná výuka češtiny jako cizího jazyka.

Pro integraci ukrajinských dětí a žáků v běžných třídách je jistě pozitivní různorodost využívaných způsobů komunikace mezi dětmi či žáky a jejich učiteli (graf 7). Právě zde se mohou projevit výhody blízkosti obou zemí v řadě sociálně-kulturních oblastí (např. původ jazyka, historie) a možnost komunikovat v ukrajinském a českém jazyce s tím, že se dítě či žák a jeho učitel již nějak domluví. Pozitivní je i časté využívání moderních technologií pro zajištění překladu sdělení, a to také v mateřských školách, respektive rozvíjení dovedností aktérů školy komunikovat v cizích jazycích, včetně anglického jazyka. Obecně platí, že výborné jazykové kompetence učitelů jsou velkou výhodou při vzdělávání ukrajinských dětí a žáků a pomáhají zajistit rovněž potřebné tlumočení či překlady.

Na škole, která nabízí rozšířenou výuku jazyků, jsou jen malé jazykové bariéry při komunikaci s ukrajinskými žáky a jejich rodiči, protože učitelé, ale i mnozí žáci, výborně komunikují v ruském i anglickém jazyce.

GRAF 7 | Podíl škol využívajících danou formu komunikace mezi dětmi či žáky a jejich učiteli (v %)

Ne vždy je však rychlá integrace ukrajinských žáků do běžných tříd vnímána pozitivně. Obavy jsou v tomto ohledu vyjadřovány k dovednostem těchto žáků zvládat výuku bez intenzivní jazykové přípravy, kdy si navíc každá škola „musí poradit po svém“. Vznikají tak také obavy o vzdělávací dráhu ukrajinských žáků, stejně jako o vznik konfliktů mezi aktéry školy.

Pedagogové školy vidí velký problém ve skutečnosti, že neprobíhá souvislá jazyková příprava před vlastním zařazením ukrajinských žáků do běžné výuky na české škole. Problém je způsoben jednak průběžným příchodem ukrajinských žáků, jednak nedostatečnými personálními kapacitami pro výuku češtiny jako druhého jazyka. Ukrajínští žáci, kteří jsou momentálně v 8. ročníku, budou mít příští rok nevýhodné postavení při přijímacích zkouškách na střední školy.

Ve škole začínáme pocítovat tlak od rodičů českých dětí, že ukrajinské děti mají jiná rozvolněná pravidla. Za to může uspěchané zařazení ukrajinských žáků „do stavu“ bez odpovídající znalosti českého jazyka.

Ukrajínští žáci prvního ročníku mají nedostatečné osvojení čtení a psaní v ukrajinském jazyce. Z toho důvodu je pak problematické navazovat při osvojování dovedností v českém jazyce, navíc problém zvyšuje rozdílnost azbuky a latinky.

5.2 Samostatné skupiny ukrajinských žáků a adaptační skupiny

Výuku probíhající v samostatných skupinách ukrajinských žáků, která byla na většině základních škol využívána především jako doplňující forma k výuce v heterogenních třídách, lze charakterizovat jako diverzifikovanou, jejím společným znakem je důraz kladený na intenzivnější výuku českého jazyka. Samostatné skupiny ukrajinských žáků jsou využívány také pro vysvětlení nové látky a doučování, aby se rychleji vyrovnávaly rozdíly mezi ukrajinskými a ostatními žáky školy, případně pro posilování praktických dovedností (např. orientace v životních situacích). Personálně je na části škol výuka zajišťována českými učiteli a asistenty pedagoga, výhodou je znalost ukrajinského, ruského a anglického jazyka. Některé školy nově přijaly ukrajinské učitele, jen ojediněle jsou ve výuce využíváni i tlumočníci. Převládajícími jazyky výuky v samostatných skupinách ukrajinských žáků jsou čeština a ukrajinština.

Necelá pětina základních škol se rozhodla pro nově zapsané ukrajinské žáky vytvořit také tzv. adaptační skupiny, do nichž žáci docházejí před svým začleněním do běžné výuky. Hlavní pozornost je zde věnována osvojení si základům češtiny, socializačním aktivitám a psychosociální podpoře. Adaptační skupiny jsou nejčastěji vedeny pedagogickými pracovníky školy mimo jejich pracovní dobu (42 % případů), osobou doprovázející ukrajinské žáky s pedagogickým vzděláním (19 % případů) a jinou osobou s pedagogickým vzděláním (29 % případů). Doplňme, že do vedení adaptačních skupin jsou zároveň zapojováni asistenti pedagoga či učitelé, kteří se domluví ukrajinsky, na vybraných školách se podařilo zajistit i přítomnost tlumočnicků.

Všichni ukrajínští žáci mají každý den dvě hodiny výuky ve třídě, do které jsou zařazeni, a dvě hodiny výuky češtiny jako druhého jazyka ve dvou skupinách sestavených výlučně z ukrajinských žáků. Výuku v samostatných skupinách vedou ukrajinské dobrovolnice, které hovoří také česky a které vyhodnocují dosaženou úroveň porozumění ukrajinských žáků českému jazyku. Při dostatečném porozumění jsou ukrajínští žáci zařazeni do běžných tříd na více hodin výuky. V případě potřeby škola sleduje strategii rozšíření výuky češtiny jako druhého jazyka o minimálně jednu hodinu týdně, případně zařazuje ukrajinského žáka do hodiny českého jazyka v nižším ročníku. Tímto způsobem se snaží o urychlení jeho schopnosti porozumět českému jazyku.

Škola v průběhu března postupně vytvářela adaptační skupiny pro ukrajinské děti a žáky pro usnadnění jejich následného nástupu do školy. Ředitel školy posléze rozhodl z adaptačních skupin vytvořit třídy a děti a žáky přijal ke vzdělávání. Pro děti předškolního věku zřídil přípravnou třídu. Žáky prvního stupně integroval do prvního až třetího ročníku. Pro žáky 4. a 5. ročníku vytvořil homogenní třídy. Žáky druhého stupně integroval do příslušných ročníků. Z žáků šestých a sedmých ročníků vytvořil z kapacitních důvodů homogenní skupinu, která se v některých předmětech zúčastňuje vzdělávání s žáky kmenových tříd. V homogenních třídách vedou výuku zejména ukrajínští pedagogové.

Škola používá citlivý přístup pro integraci ukrajinských žáků. Po svém příchodu jsou nejprve socializováni a seznamováni s českým jazykem ve dvou adaptačních skupinách, kde vzdělávání zajišťují dvě bilingvní rodilé Ukrajinky, obě dlouhodobě žijící v České republice. Jedna z nich je psychologka, druhá asistentka pedagoga. Po cca dvou týdnech jsou žáci integrováni v běžných třídách, nejprve po dvou. Zařazení do běžných tříd škola nabízí především starším žákům již dříve, žáci se mohou sami rozhodnout. Výuka českého jazyka po začlenění do běžných tříd pokračuje, žáci jsou v něm vzděláváni místo některých jiných předmětů (např. fyzika).

Adaptační skupina ukrajinských žáků je sestavena na dobu čtrnácti dnů, kdy jsou žáci vzděláváni ukrajinsky hovořící pedagůžkou a asistentkou, které zde žijí a pracují již několik let. Obě paní učitelky na žáky hovoří od počátku česky. Cílem adaptační fáze je u menších žáků nácvik latinky a psacího písma, u starších žáků pak především rozvoj slovní zásoby, která je nutná pro účast žáka v běžné výuce. Adaptační fáze není u všech žáků stejná, někteří z nich jsou schopni být zařazeni do běžné třídy již během tří až pěti dnů.

Ve škole na dohodu o provedení práce účelně využili bývalých pedagogických pracovníků, které v rámci adaptačních skupin poskytují kromě výuky českého jazyka i efektivní socializaci a povědomí o lokálních zvyklostech nejen ve školním prostředí.

Na více než polovině navštívených základních škol byla zaznamenána situace, kdy je na ukrajinské žáky vyvíjen tlak z jejich domovských škol, aby se vedle vzdělávání v české škole pravidelně účastnili také distanční výuky vedené z Ukrajiny. Tato situace se podle informací od vedení školy či koordinátora adaptačního procesu týkala přibližně 14 % ukrajinských žáků, kteří jsou nyní v českých základních školách vzděláváni. Na čtvrtině těchto škol se žáci distanční výuce vedené z Ukrajiny věnovali vedle vzdělávání v české škole každý den, na polovině pak vícekrát týdně, časová náročnost této výuky tak byla vysoká. Ve výpovědi z některých škol se dokonce objevily situace, kdy se zapsaní ukrajínští žáci z výuky v české škole odhlásili právě kvůli své účasti na distančním vzdělávání z Ukrajiny. Způsob realizace distanční výuky vedené z Ukrajiny byl různý, když zahrnoval plnohodnotnou účast na on-line výuce i účast na on-line výuce jen vybraných předmětů, případně plnění zadaných úkolů zadávaných elektronickou cestou. Takto koncipovaná duální výuka bezpochyby představuje vysokou zátěž, která je na ukrajinské žáky kladena, a to také s ohledem na skutečnost, že ve více než 90 % navštívených základních škol je počet hodin v týdenním rozvrhu ukrajinských a ostatních žáků v odpovídajících si ročnících srovnatelný. I proto je potřebné vzít tento aspekt vzdělávání ukrajinských žáků do úvahy, a to včetně zajištění potřebné informovanosti na školách.

Na škole se online výuky z Ukrajiny účastnili dva žáci. Rodiče těchto žáků je pak kvůli přetížení ze školy odhlásili.

Škola se dohodla se zákonnými zástupci ukrajinských žáků, že účast na vyučování v jejich domovské škole odmítnou. Zákonní zástupci na tento požadavek přistoupili.

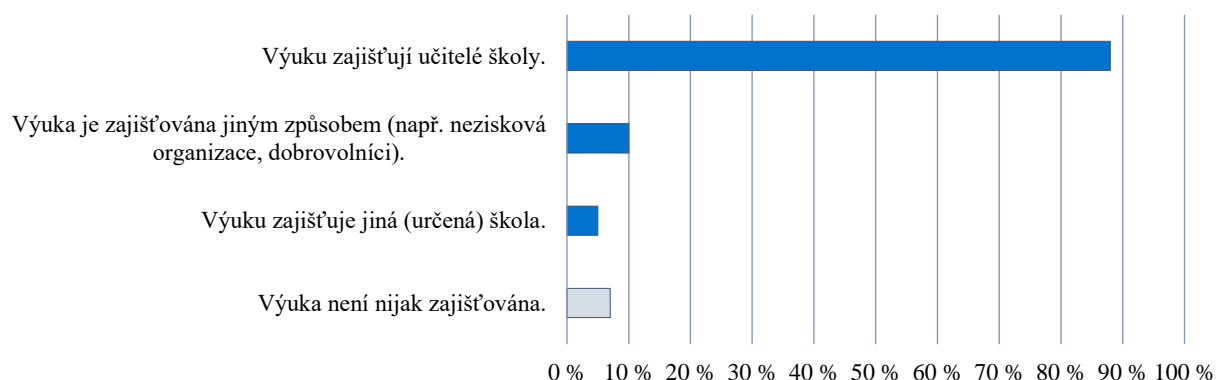
Škola něco zaslechla, neví však ani počet zapojených žáků, ani jak často distanční výuka z Ukrajiny probíhá.

5.3 Výuka češtiny jako druhého jazyka

Kvalitní osvojení si jazyka cílové země je označováno jako důležitý předpoklad pro úspěch dětských uprchlíků nejen ve vzdělávacím procesu, ale také v následném uplatnění na pracovním trhu a ve společnosti. Nedostatečné jazykové dovednosti se vedle problémů se sledováním výuky nepříznivě promítají také ve well-beingu dětí a žáků, v jejich sebevědomí a ochotě začleňovat se do kolektivu. Z těchto důvodů je jazykové přípravě dětských uprchlíků obecně věnována vysoká pozornost.²⁰

Výuka češtiny jako druhého jazyka byla pro ukrajinské žáky zajištěna téměř na všech navštívených základních školách, přesto však v případě 7 % z nich nebyla taková možnost ukrajinským žákům poskytnuta (graf 8), a to především z důvodu chybějících personálních kapacit, případně nedostatku finančních prostředků.²¹ S ohledem na důležitost znalosti českého jazyka pro integraci ukrajinských žáků do běžných tříd a přesto, že příslušné základní školy hledaly i další možnosti výuky češtiny pro ukrajinské žáky (např. doučování, volnočasové aktivity), je nutné tuto skutečnost hodnotit negativně. Příležitosti k posilování jazykového vzdělávání je možné identifikovat také v případě mateřských škol, kde skupiny pro jazykovou přípravu ukrajinských dětí byly zřízeny jen na čtvrtině z nich.

GRAF 8 | Podíl základních škol podle způsobu zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků (v %)

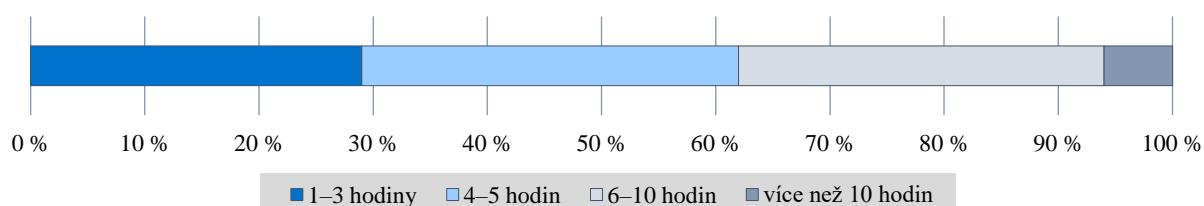
²⁰ Rossiter et al. (2015), FRA (2019), Crul et al. (2019).

²¹ Vážnější problémy s personálním pokrytím reálné potřeby ukrajinských žáků při zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka uvedla více než desetina navštívených základních škol. Česká školní inspekce v případě takových zjištění pomáhala škole zajistit nápravu této situace (např. zprostředkováním podpory ze strany relevantních organizací, jako je Národní pedagogický institut ČR nebo META, o.p.s.).

Výuka češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků je zajišťována především učiteli základních škol. Pokud školám nedostačují jejich personální kapacity, spolupracují i s dalšími aktéry, jako jsou neziskové organizace či dobrovolníci z řad studentů univerzit (graf 8). Organizačně byla výuka češtiny jako druhého jazyka nejčastěji součástí běžného rozvrhu ukrajinských žáků (67 % ze všech navštívených základních škol), na pětině základních škol pak byla tato výuka realizována nejen v rámci rozvrhu, ale i mimo něj, a na 6 % základních škol jen v odpoledních hodinách. Důležitou organizační formou realizace výuky češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků se ukázaly být na základních školách, které se odhodlaly k jejich založení, adaptační skupiny.

Značné rozdíly mezi základními školami panují v časové dotaci, která je na výuku češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků určena (graf 9). Zvláště ocenit je možné přístup těch škol, které k jazykovému vzdělávání ukrajinských žáků přistupují aktivně a koncepčně, a to včetně řešení otázek personálních kapacit, hodnocení žáků či vztahů se zákonnými zástupci. Tato zjištění rovněž opodstatňují důležitost různých forem učení se českému jazyku ukrajinskými žáky (např. komunikace s českými žáky ve škole, mimoškolní aktivity, individuální doučování) především tam, kde příležitosti ukrajinských žáků k výuce češtiny jako druhého jazyka jsou více omezené.

GRAF 9 | Podíl základních škol podle počtu hodin výuky češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků týdně (v %; bez základních škol nezajišťujících výuku češtiny jako druhého jazyka ukrajinských žáků)

Na škole byla vytvořena funkce jazykových adaptačních koordinátorů, kteří v rámci vyučovacího dne organizují adaptační skupiny pro 1. stupeň (jedna vyučovací hodina denně) a pro 2. stupeň (tři vyučovací hodiny týdně). Koordinátory jsou kvalifikovaní pedagogové, kteří navíc učí češtinu jako druhý jazyk a dobře komunikují rusky i anglicky. Škola získala také učitelku 1. stupně přímo z Ukrajiny, která působí rovněž ve školní družině a věnuje se komunikaci se zákonnými zástupci žáků.

Pro každého ukrajinského žáka škola vypracovala konkrétní plán jazykové podpory, který zohledňuje osobní dispozice a potřeby žáka na základě provedené pedagogické diagnostiky. Tento přístup a také maximální úsilí vedení školy a vyučujících se pozitivně odráží ve zdárném začleňování žáků do kolektivů tříd. (...) Realizováno je také doučování češtiny nejen pro žáky, ale i pro jejich zákonné zástupce.

A large, hollow outline of the number 6, positioned on the right side of the page. It is flanked by two horizontal grey bars: a long one on the left and a shorter one on the right.

6

Další formy podpory ukrajinských dětí a žáků

6 DALŠÍ FORMY PODPORY UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ

V případě dětí a žáků utíkajících před válečným konfliktem se výrazně zvyšuje pravděpodobnost výskytu řady problémů, které nepříznivě ovlivňují jejich vzdělávání. Tyto problémy mohou vycházet z prožitých válečných traumat, z odloučení od rodiny či z problematické integrace v novém prostředí. Reakce dětí a žáků může být různá, mimo jiné úzkost, stres, deprese, smutek, apatie, somatické problémy či problémy se spánkem, obecně se tedy zhoršuje well-being dětí a žáků, jeden z významných faktorů ovlivňujících jejich vzdělávací výsledky. O to více narůstá role školy jako místa bezpečí, socializace a odborné pomoci dětem a žákům utíkajícím před válečným konfliktem.²²

Řada forem podpory ukrajinských dětí a žáků, kteří byli nově zapsaní v českých mateřských a základních školách, byla představena v předcházejících kapitolách:

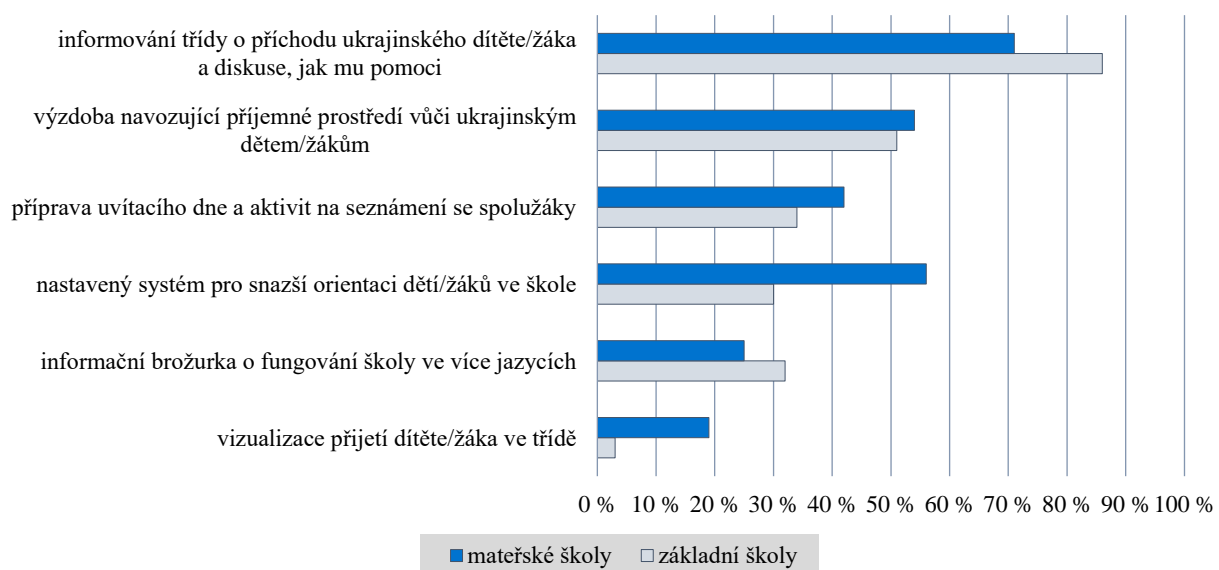
- podpora ukrajinským dětem a žákům poskytovaná ze strany koordinátora jejich přijetí a adaptace, případně dalších určených osob (např. ukrajinsky hovořící podpůrné osoby, spolužák v roli „patrona“);
- podpora ukrajinským dětem a žákům poskytovaná v rámci výuky v běžné (kmenové) třídě nebo v samostatné třídě ukrajinských žáků;
- podpora ukrajinským dětem a žákům poskytovaná v adaptační skupině;
- podpora ukrajinským dětem a žákům poskytovaná v rámci výuky češtiny jako druhého jazyka.

V této kapitole je zhodnoceno využití dalších forem podpory ukrajinských dětí a žáků v navštívených mateřských a základních školách.

6.1 Podpora ukrajinských dětí a žáků při jejich vstupu do školy

Vstup ukrajinských dětí a žáků do školy je bezpochyby důležitou událostí, která ovlivňuje jejich budoucí pocity se školou spojené. Praxe navštívených škol je v tomto ohledu různá. Zatímco některé školy připravily široký „balíček aktivit“ pro přivítání ukrajinských dětí a žáků – včetně speciálního uvítacího dne či projektu vizualizace přijetí žáka ve třídě (např. fotografie všech dětí či vytvoření jiného kolektivního díla), jiné školy byly v tomto ohledu výrazně skromnější (graf 10). Nepříznivým zjištěním je, že téměř 60 % navštívených základních škol nedisponuje vhodnými prostory pro relaxaci ukrajinských žáků (včetně nedostatečného materiálního vybavení a formulací vhodných instrukcí), které mohou být především v období jejich vstupu do školy přínosné.

GRAF 10 | Podíl škol využívajících dané aktivity při vstupu ukrajinských dětí a žáků do školy (v %)

²² Sullivan a Simonson (2016); Mock-Muñoz de Luna et al. (2020); Charbonneau, S. et al. (2021). A meta-analysis of school-based interventions for student refugees, migrants, and immigrants. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*. DOI: <https://doi.org/10.1080/10852352.2021.1935190>.

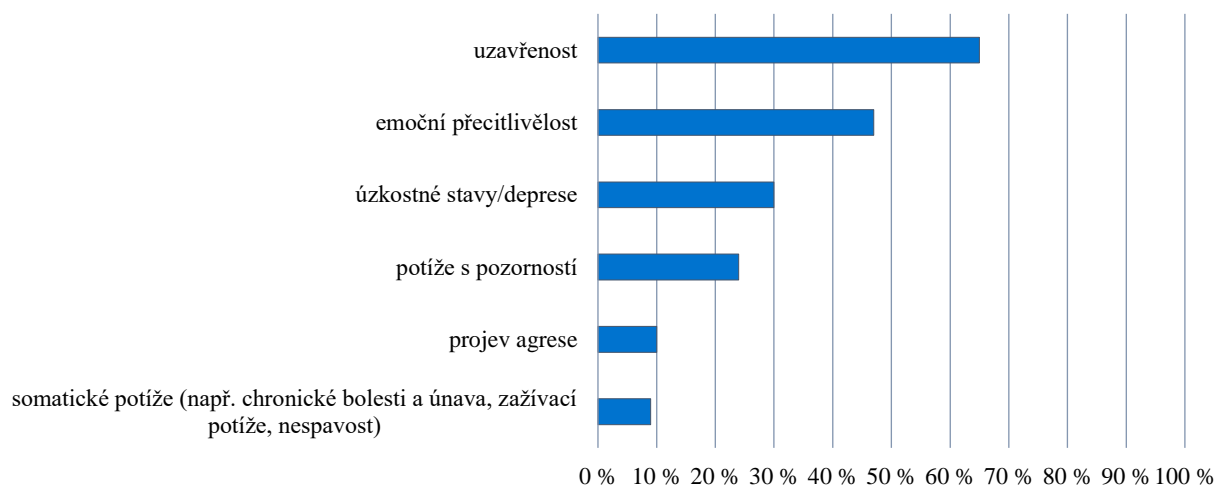
Ukrajinské dítě při nástupu do školy spolu s rodiči doprovází třídní učitelka, provede je celou školou, informuje o organizačních záležitostech, zodpoví případné dotazy související s předanou brožurkou o škole (ukrajinská varianta). Prohlídka celé školy – včetně školní jídelny a školní družiny – končí v kmenové třídě, kde spolu se všemi žáky společně přivítají nového spolužáka.

6.2 Podpora ukrajinských dětí a žáků při řešení psychických problémů

V případě ukrajinských dětí a žáků, kteří utíkají před válečnými událostmi ve své domovské zemi, je výrazně vyšší pravděpodobnost, že mohou trpět vážnými psychickými problémy. V takovém případě je bezpochyby žádoucí zajistit dotčeným dětem a žákům odbornou pomoc.

Cílený přístup ke sledování psychických problémů před válkou utíkajících ukrajinských dětí a žáků byl zaznamenán na více než dvou třetinách mateřských a základních škol, přičemž častěji se jednalo o školy, které širěji uplatňovaly také nástroje koordinace přijetí a adaptace ukrajinských dětí a žáků. Ze škol, které psychické problémy ukrajinských dětí a žáků sledovaly cíleně, byly takové problémy zaznamenány na 66 % základních škol a polovině mateřských škol, převážně se však týkaly pouze menšiny ukrajinských dětí a žáků a téměř nevedly k výraznému narušování běžné výuky pedagogů. Nejčastěji pozorované psychické problémy ukrajinských žáků v navštívených základních školách jsou zachyceny v grafu 11. Doplňme, že psychické problémy ostatních dětí a žáků, které by souvisely s válečnými událostmi na Ukrajině, byly v navštívených mateřských i základních školách zaznamenány jen ojediněle.

GRAF 11 | Výskyt dílčích typů psychických problémů – podíl na celkovém počtu základních škol cíleně sledujících psychické problémy ukrajinských žáků (v %)

Za nepříznivou je nutné považovat situaci, kdy potřebnou psychologickou podporu školním či externím psychologem či intenzivnější spoluprací s pedagogicko-psychologickou poradnou se pro ukrajinské žáky nedaří dostatečně zajistit na téměř třetině základních škol. Hlavním problémem se v tomto ohledu ukazuje nedostatek finančních a personálních zdrojů. Pro navštívené školy je rovněž problematické zajistit psychologa, který by byl schopný se domluvit s žáky ukrajinsky, případně rusky, pozitivní roli může i zde sehrát osoba se vztahem k přicházejícím ukrajinským dětem a žákům. Pro psychologickou podporu a úspěšnější adaptaci ukrajinských žáků mohou mít význam také relaxační prostory školy, nicméně i ty byly zaznamenány jen na 41 % navštívených základních škol, přičemž jen na polovině z nich byly tyto prostory také vybaveny relaxačními pomůckami nebo instrukcemi, které mohou žákům pomoci situaci zvládnout.

Škola dbá na psychickou pohodu dětí, učitelé operativně pracují s každým problémem od počátku. Žákovi se silně traumatizujícím zážitkem z války je věnována příkladná psychologická podpora.

Škola využila původní povolání matky jednoho z ukrajinských žáků pro její práci na pozici školní psycholožky. Ta obnáší poskytování psychosociální podpory ukrajinským žákům a jejich rodičům, respektive poskytnutí potřebných informací škole k zajištění výuky. Školní psycholožka je pro ukrajinské žáky velkou oporou, funguje pro ně i jako „linka důvěry“. Zároveň je podporou učitelů, které informuje o potřebách a situaci jednotlivých žáků. Pozice ukrajinské školní psycholožky je pro školu velkým přínosem.

Na škole je velmi oceňováno aktivní zapojení asistentky pedagoga a její citlivý přístup k ukrajinským žákům. Z vlastní iniciativy vyhledává a připravuje další vzdělávací materiály a aktivity pro ukrajinské žáky, poskytuje jim emoční podporu a zapojuje je do činností pro posílení jejich psychické pohody a pro odpočinek.

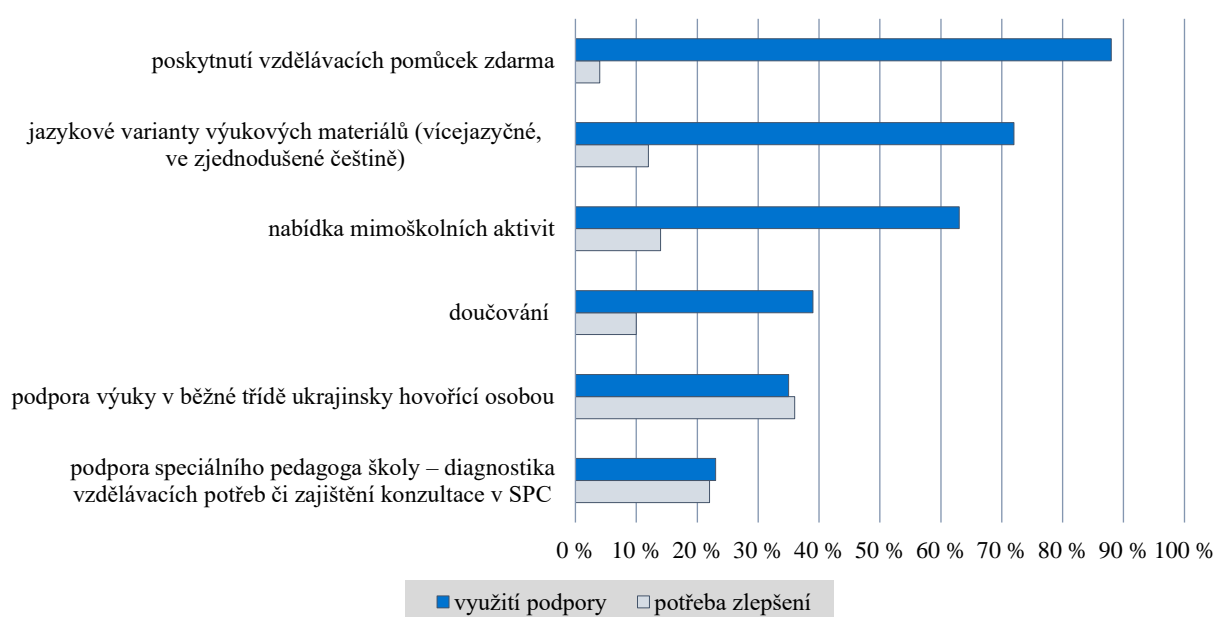
6.3 Podpora ukrajinských žáků pro jejich výuku a učení

V řadě navštívených základních škol je nově zapsaným ukrajinským žákům poskytována speciální podpora také v užším spojení s jejich výukou a učením. Nejčastěji se v tomto ohledu jedná o poskytnutí vzdělávacích pomůcek zdarma, respektive o zajištění nabídky mimoškolních aktivit (graf 12). Nabídka mimoškolních aktivit zahrnuje zejména:

- sportovně a kulturně zaměřené kroužky (např. fotbal, hudební kroužek, výtvarná činnost);
- návštěvy vzdělávacích programů;
- návštěvy kina, divadla;
- výlety na zámky, do muzeí, akvaparků.

Při zajištění nabídky mimoškolních aktivit je důležitá spolupráce s dalšími subjekty (viz podkapitola 7.2).

GRAF 12 | Podíl základních škol využívajících danou formu podpory ukrajinských žáků, respektive vnímajících existující potřeby pro zlepšení jejího poskytování (v %)

Mezi příklady komplexnější podpory učení nově zapsaných ukrajinských žáků patří individuální plány jejich pedagogické podpory či organizace pobytových adaptačních škol v přírodě. Druhý z těchto typů podpory umožňuje vhodné spojení výuky ukrajinských dětí a žáků s aktivním trávením volného času mimoškolními aktivitami, dochází tak k naplňování záměrů v oblasti vzdělávání i v oblasti zdraví (fyzická aktivita, psychologická adaptace). Žádoucí je také využití pozitivní socializace plynoucí z účasti jak ukrajinských, tak českých dětí a žáků na těchto pobytech. I tak však oblast systematictější podpory volnočasových aktivit zejména sportovního či pohybového charakteru pro smíšené kolektivy ukrajinských i ostatních dětí a žáků představuje důležitou výzvu pro následující období, a to jak směrem k letním prázdninám, tak i směrem k následujícímu školnímu roku 2022/2023.

Každému ukrajinskému žákovi škola vypracuje plán pedagogické podpory, který konzultuje se zákonnými zástupci a po třech měsících vyhodnocuje. Na tvorbě plánu se aktivně podílejí třídní učitelé na 1. stupni, na 2. stupni třídní učitelé a všichni další vyučující. Plán obligatorně obsahuje: (a) charakteristiku žáka; (b) přehled zohledněných opatření s označením jejich potřeby; (c) volbu pro doporučení školského pedagogického zařízení; a (d) přehled vyučujících pedagogů včetně zástupce školního poradenského pracoviště. Souhlas s plánem potvrzuje zákonný zástupce podpisem.

Pro nově přijaté ukrajinské žáky byla připravena adaptační škola v přírodě za přítomnosti školních psychologů, metodicky prevence a učitelů češtiny pro cizince. Její organizace byla možná díky spolupráci se zřizovatelem. Pro výuku češtiny jako druhého jazyka pro ukrajinské žáky 1. stupně byla zaměstnána speciální pedagožka, která publikovala v oblasti vzdělávání cizinců předškolního a mladšího školního věku, ve třídě působí i asistentka pedagoga. Další dvě pedagožky působící ve skupinách ukrajinských žáků na 2. stupni mají také zkušenosti s výukou češtiny pro žáky s odlišným mateřským jazykem, jedna z nich má i vystudovaný obor ukrajinština. (...) Významnou doprovodnou roli hrály mimoškolní aktivity.

Nejsilnější potřeby pak navštívené základní školy vnímají v oblastech podpory výuky ukrajinských žáků v běžných třídách (včetně pozice asistenta pedagoga) a diagnostiky vzdělávacích potřeb (graf 12), tj. ve vazbě na nabídku specializovaných a podpůrných služeb školy. Významnou roli zde vedle jazykové bariéry hraje také nedostatek speciálních pedagogů a kapacity speciálně pedagogických center s následnými dlouhými čekacími lhůtami, respektive finanční omezení.

6.4 Další finanční podpora vzdělávání ukrajinských žáků

Před válkou utíkající ukrajínští žáci často nedisponují při nástupu do školy potřebným vybavením a pro jejich zákonné zástupce může být pořízení potřebných učebních pomůcek z finančních důvodů obtížné. V tomto kontextu jsou školami a dalšími spolupracujícími partnery hledány možnosti další finanční podpory vzdělávání ukrajinských žáků. S využitím různých zdrojů financování (např. podpora zřizovatele, sbírky, sponzorské dary, podpora zaměstnavatelů, dotační programy) se na většině základních škol daří zajistit (do)financování potřeb vzdělávacích pomůcek a školních obědů, ukrajínští žáci mají prospěch rovněž z přístupu k mimoškolním aktivitám či činnostem adaptačních skupin. Přesto se ne všem základním školám daří pokrývat potřeby v uvedených oblastech ze stávajících zdrojů (graf 13). Obavy pak školy vyjadřují z toho, zda budou schopny zajistit pokrytí uvedených potřeb, pokud ve společnosti poklesne vlna solidarity a vyčerpají se zatím dostupné zdroje. Nejistota přitom panuje také v otázce financování personálních kapacit.

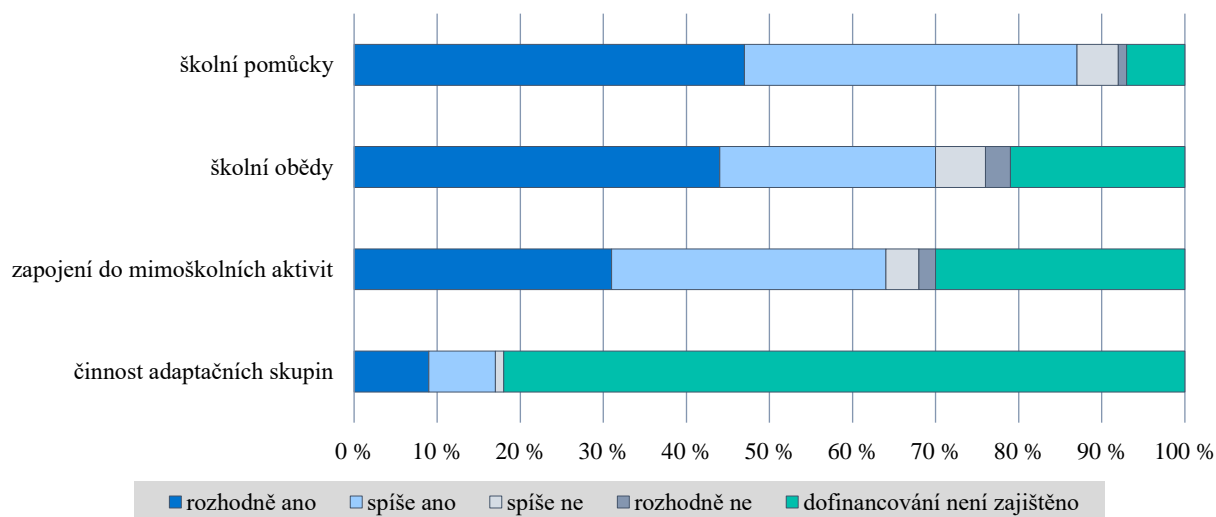
Přes prázdniny škola využije výzvu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a bude pořádat intenzivní jazykové kurzy pro ukrajinské žáky. (...) Podporu pro mimoškolní aktivity ukrajinských žáků škola získala také prostřednictvím spolupráce s místní akční skupinou.

Nákup školních pomůcek a potřeb pro ukrajinské žáky je na škole zatím řešen formou sbírek. Finance ale mohou chybět v budoucnu.

Se školou spolupracuje matka dvou ukrajinských žáků při výuce češtiny jako druhého jazyka a při zprostředkování komunikace se zákonnými zástupci ukrajinských žáků. Tuto činnost zatím již více než měsíc vykonává zdarma. Aktuálně škola usiluje o zajištění financování této osoby prostřednictvím sponzorského daru.

Problémem školy je, že je obtížné utvářet finanční rozvahu vůči novým učitelům, protože neví, zda a v jakém počtu zůstanou žáci z Ukrajiny na škole i v novém školním roce.

GRAF 13 | Podíl základních škol podle toho, jak se jim daří zajistit (do)financování potřeb uvedených nástrojů podpory vzdělávání ukrajinských žáků ze stávajících zdrojů (v %)

A large, hollow number '7' is positioned in the upper right quadrant. To its left, a thick, solid grey horizontal bar spans across the page. To its right, a smaller, solid grey horizontal bar is partially visible.

7

Vztahy a spolupráce aktérů vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

7 VZTAHY A SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ VZDĚLÁVÁNÍ UKRAJINSKÝCH DĚTÍ A ŽÁKŮ

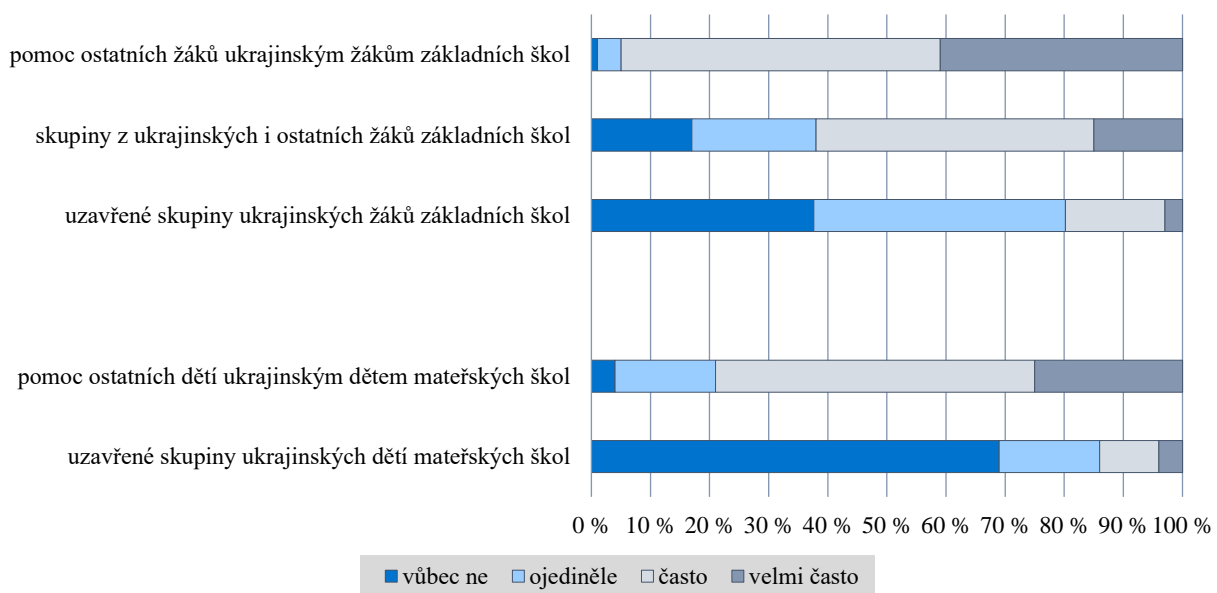
Utváření vztahů a rozvíjení spolupráce relevantních aktérů hraje ve vzdělávání před válkou utíkajících dětí a žáků významnou roli. Utváření vztahů a navazování přátelství těchto dětí a žáků s jejich vrstevníky je nutné označit za žádoucí, protože touto cestou dochází k přirozenému naplňování potřeb komunikace, zlepšování jazykových dovedností, utváření sounáležitosti a vazeb k novému místu bydliště (socializace). Spolupráce školy s dalšími aktéry se pak může pozitivně promítnout v řadě oblastí souvisejících se vzděláváním před válkou utíkajících dětí a žáků (např. finanční a jiná forma podpory, organizace aktivit pro aktivní trávení volného času, s akcentem na pohybové aktivity), zároveň je předcházeno vzniku možných konfliktů.

7.1 Vztahy ukrajinských a ostatních dětí a žáků a postoje jejich zákonných zástupců

V navštívených mateřských a základních školách výrazně převažují pozitivní vztahy mezi nově zapsanými ukrajinskými a ostatními dětmi a žáky. Tato skutečnost se, vedle důrazu kladeného školami na integraci ukrajinských dětí a žáků do běžných (kmenových) tříd, projevuje i dalšími způsoby:

- Pro většinu navštívených mateřských a základních škol je typické utváření smíšených skupin ukrajinských a ostatních dětí a žáků, utváření uzavřených skupin ukrajinských dětí a žáků je výrazně méně časté (graf 14).
- Mezi ukrajinskými a ostatními dětmi a žáky je výskyt konfliktů pozorován ojedinelé na přibližně 8 % navštívených mateřských a základních škol, a to většinou ve formě „běžných vrstevnických potyček“.²³ Také jen ojedinelé byly zaznamenány konflikty mezi ukrajinskými a ruskými žáky základních škol, jejichž stimulem častěji byly válečné události na Ukrajině. Naopak pomoc ostatních dětí a žáků ukrajinským dětem a žákům byla na navštívených školách velmi rozšířena (graf 14).
- Interakce ukrajinských a ostatních dětí a žáků probíhají také mimo výuku, například prostřednictvím jejich aktivního začleňování do mimoškolních aktivit (např. sportovně a kulturně zaměřené kroužky, výlety, exkurze, vzdělávací programy, pobytové aktivity). I zde však existují významné příležitosti ke zlepšení, neboť tato praxe nebyla zaznamenána na necelé třetině navštívených základních škol.

GRAF 14 | Podíl škol podle četnosti utváření daného typu skupiny ukrajinských a ostatních dětí a žáků, respektive poskytované pomoci ukrajinským dětem a žákům ze strany ostatních dětí a žáků školy (v %)

²³ V navštívených školách nebylo zaznamenáno ani zvýšení kázeňských problémů v souvislosti s příchodem před válkou utíkajících ukrajinských dětí a žáků.

Výše uvedená zjištění opodstatňují úvahy o utváření pozitivních sociálních interakcí mezi ukrajinskými a ostatními dětmi a žáky mateřských a základních škol. V tomto ohledu je ovšem potřeba zohlednit další vývoj tak, aby v ostatních dětech a žácích nebyl vytvářen pocit nespravedlivého zvýhodňování nově příchozích ukrajinských žáků.

Ke konfliktu mezi žáky došlo tak, že ukrajinský žák, který je ve škole již několik let, nezvládl situaci, že nově příchozí z Ukrajiny mají všechno „zadarmo“. Konflikt škola vyřešila ve spolupráci s třídní učitelkou a školní psychologkou.

Přirozeným problémem interakcí školy se zákonnými zástupci nově zapsaných ukrajinských žáků je jazyková bariéra obou stran komunikace. Jiné problémy těchto interakcí byly specificky zmíněny na necelé desetině navštívených mateřských a základních škol a mimo jiné se týkaly:

- nízké motivace zákonných zástupců ke vzdělávání svých dětí, a to také v kontextu nejistoty jejich setrvání v České republice (a následně neochota zákonných zástupců ke komunikaci a účast žáků na distanční výuce z Ukrajiny);
- nízkých kompetencí zákonných zástupců v práci s ICT;
- odlišností vzdělávacích systémů Ukrajiny a České republiky (např. negativní postoj ke kulturně odlišnému vzdělávání, nepochopení systému označování tříd či pravidel pro omlouvání absencí).

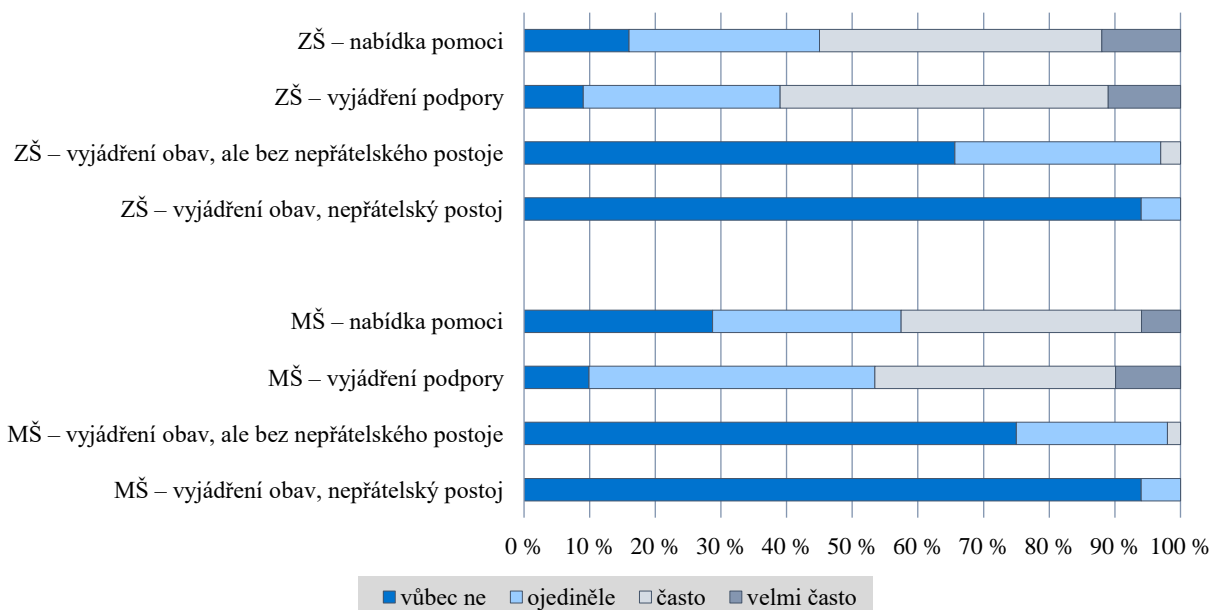
Kvalita komunikace školy se zákonnými zástupci ukrajinských dětí a žáků tak zůstává významným tématem pro jejich integraci v českém vzdělávacím systému, přičemž žádoucí je zohlednit nejistotu spojenou s místem pobytu ukrajinských dětí a žáků v České republice.

Škole se osvědčila organizace schůzek s rodiči ukrajinských žáků před zahájením jejich výuky. Na těchto schůzkách jim byly předány jednak materiály o škole, jednak informace o výuce. Důležité bylo předání všech ústních informací přímo v ukrajinštině, překlad zajistila česky hovořící matka jednoho žáka z Ukrajiny. Následně byly vyhrazeny speciální hodiny pro zákonné zástupce ukrajinských žáků, kde mohou konzultovat další problémy.

V rané fázi komunikace s ukrajinskými žáky a jejich rodiči položila škola důraz na maximálně podrobnou anamnézu žadatelů o přijetí k povinné školní docházce. Zdůrazněny byly souvislosti s řešením jejich místa pobytu tak, aby nedocházelo ke zbytečnému přestupu dětí ze školy do školy a tím zvyšování jejich psychické zátěže.

Príznivě je dále potřeba hodnotit pozitivní postoj zákonných zástupců ostatních dětí a žáků ke vzdělávání před válkou utíkajících ukrajinských žáků, kdy se školy setkávají především s podporou a nabízením pomoci z jejich strany, zatímco nepřátelské postoje nebyly téměř zaznamenány (graf 15). Přesto by nemělo být podceněno, že se objevují obavy rodičů o kvalitu vzdělávání a vzdělávací výsledky jejich dětí v souvislosti s příchodem ukrajinských žáků. Nabízená pomoc ze strany zákonných zástupců ostatních dětí a žáků školy pak je především v podobě finančních a materiálních darů nebo uspořádání sbírky na nákup pomůcek či obědů pro ukrajinské děti a žáky.

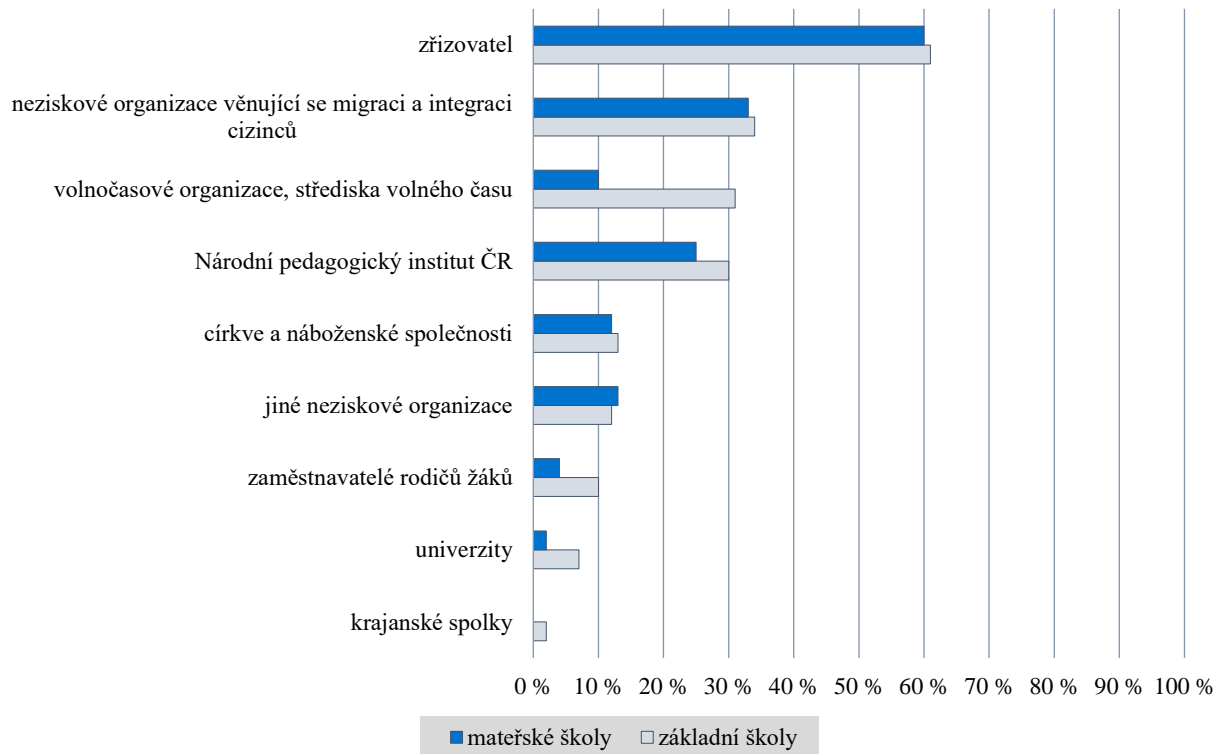
GRAF 15 | Podíl škol podle jimi vnímaného postoje zákonných zástupců ostatních dětí a žáků ke vzdělávání ukrajinských dětí a žáků (v %)

7.2 Další spolupráce s partnery při vzdělávání ukrajinských dětí a žáků

Školy při zajištění vzdělávání před válkou utíkajících ukrajinských dětí a žáků spolupracují i s dalšími partnery, především s neziskovými organizacemi věnujícími se integraci migrantů, s volnočasovými organizacemi, s dalšími místními neziskovými organizacemi, ale také se v této věci obracují na zřizovatele. Poměrně časté je rovněž využití podpůrné role Národního pedagogického institutu ČR v oblasti nabídek metodické podpory. Obecně je pak při vzdělávání ukrajinských dětí a žáků možná spolupráce s velmi různorodým okruhem partnerů (graf 16), velký význam je nicméně potřeba přisoudit podpoře ze strany zřizovatele škol, a to také s ohledem na jeho vazbu na další organizace v území (např. střediska volného času, místní akční skupiny).

GRAF 16 | Podíl škol spolupracujících s daným typem partnerů při vzdělávání ukrajinských dětí a žáků (v %)

Obsahově se spolupráce s uvedenými partnery nejčastěji zaměřuje na zajištění materiální nebo finanční pomoci, poskytnutí metodické podpory, případně se orientuje na zapojení ukrajinských dětí a žáků do volnočasových aktivit. Zároveň školy spolupracují s dobrovolníky z různých organizací při doučování ukrajinských žáků a při výuce češtiny jako druhého jazyka. V případě některých škol pomáhají neziskové organizace a dobrovolníci i s překlady z/do ukrajinštiny.

Škola spolupracuje se zřizovatelem na práci tzv. „krajanské skupiny“, oceňuje zájem zřizovatele o problematiku. Příjemná je také pestrá a stále se rozšiřující nabídka aktivit ve vedlejších domě dětí a mládeže a sportovních oddílech. Škola spolupracuje také se zaměstnavatelem zákonných zástupců žáků, kdy zaměstnavatel hradí obědy, pomůcky, tlumočnicka a koordinátora pro adaptaci ukrajinských žáků.

Škola má výbornou spolupráci se zřizovatelem při zajištění optimálních podmínek pro život, začleňování a vzdělávání ukrajinských žáků. Společné aktivity zahrnují vyhlášení sbírky a zřízení účtu pro potřeby Ukrajinců, koordinace jednotlivých kroků adaptačního procesu, vhodný výběr financovaných aktivit pro žáky, pravidelná setkávání s rodiči ukrajinských žáků, zřízení platformy Viber pro okamžitou vzájemnou informovanost na trase zřizovatel – škola – rodiče žáků.

Škola spolupracuje s pedagogickou fakultou místní univerzity prostřednictvím dobrovolníků, kteří se v rámci pedagogické praxe podílejí na výuce ČDJ a mimoškolních aktivitách.

Ve škole je pozorována nedostatečná komunikace se zřizovatelem, pomalý je přenos informací, chybí koordinace činností. Ředitel školy často konzultuje na úrovni ředitelů škol v regionu a sám si zjišťuje či ověřuje informace potřebné k zajištění integrace ukrajinských žáků.

8

Doporučení

8 DOPORUČENÍ

Doporučení pro školy

- Pokračovat ve využívání systému koordinace přijímání a adaptace ukrajinských dětí a žáků, a to v návaznosti na vyhodnocení fungování takového systému školy na konci školního roku 2021/2022 (např. identifikace nových opatření ze zkušeností jiných škol) a se zvážením možných rizik vývoje situace na Ukrajině.
- Nadále udržovat strategii integrace ukrajinských dětí a žáků v běžných a smíšených třídách, při respektování jejich speciálních vzdělávacích potřeb a jazykové připravenosti k takovému kroku (např. využití diagnostiky dětí a žáků, formulace vzdělávacích plánů).
- Ukrajinské děti a žáky vzdělávat v adaptačních či samostatných skupinách pouze v opodstatněných případech (např. intenzivní výuka češtiny jako druhého jazyka, doučování, socializační aktivity), a to po nezbytně nutnou dobu.
- Systematicky podporovat ukrajinské děti a žáky v rozvoji jejich dovedností komunikovat v českém jazyce, vedle intenzivní výuky češtiny jako druhého jazyka využívat další příležitosti pro utváření kontaktu ukrajinských dětí a žáků s českým jazykem (např. účast na mimoškolních aktivitách, komunikace s českými spolužáky).
- Nastavit cílený systém sledování psychických problémů nově přicházejících ukrajinských dětí a žáků, v rámci možností vytvořit adekvátně vybavená místa pro relaxaci žáků a usilovat o zajištění dostupné péče odborníků.
- Aktivně využívat také příležitosti spojené s příchodem ukrajinských dětí a žáků a se vzděláváním ve vícejazyčném prostředí (např. rozvoj jazykových kompetencí ostatních žáků při přímé komunikaci jiným než českým jazykem).
- Pokračovat ve spolupráci s partnery při vzdělávání a socializaci ukrajinských dětí a žáků, případně vyhledávat partnery nové.
- Sledovat vzdělávací výsledky a další aspekty vzdělávání nově přichozích ukrajinských dětí a žáků (např. účast na distanční výuce na Ukrajině) a věnovat pozornost rovněž dopadům integrace ukrajinských dětí a žáků do běžných tříd na kvalitu výuky a vzdělávací výsledky ostatních žáků.
- Sledovat vztahy nově přichozích ukrajinských dětí a žáků se všemi ostatními dětmi a žáky školy, stejně jako postoje všech zákonných zástupců, a aktivně předcházet vzniku potenciálních konfliktů; důsledně vysvětlovat zákonným zástupcům nově přichozích ukrajinských dětí a žáků fungování a odlišnosti českého vzdělávacího systému a současně ubezpečovat zákonné zástupce všech ostatních dětí a žáků, že škola dělá vše pro to, aby kvalita a efektivita vzdělávání všech dětí a žáků nebyla důsledky migračních událostí oslabena.
- Aktivně přistupovat k podpoře pedagogů v oblasti jejich well-beingu a psychohygieny, stejně jako rozvoje kompetencí pro práci se žáky s odlišným mateřským jazykem.
- Aktivně promýšlet a nabízet volnočasové aktivity pro smíšené kolektivy ukrajinských a ostatních dětí a žáků, s důrazem na realizaci pohybových aktivit, které mají zásadní význam pro fyzické i duševní zdraví na straně jedné a pro stírání jazykových i osobnostních bariér na straně druhé, což významně napomůže úspěšnější integraci.

Doporučení pro zřizovatele

- Spolupracovat se zřizovanými mateřskými a základními školami na systému umístování ukrajinských dětí a žáků tak, aby byly spravedlivým způsobem využity kapacity zřizovaných škol, se zajištěním koordinace počtu dětí a žáků v jednotlivých školách.
- Podporovat zřizované mateřské a základní školy při řešení kapacitních problémů spojených s příchodem nových ukrajinských dětí a žáků.
- Podporovat zřizované mateřské a základní školy při využívání nástrojů na podporu adaptace a učení nově přicházejících ukrajinských dětí a žáků (např. činnost adaptačních skupin, výuka češtiny jako druhého jazyka, intenzivní výuka v samostatných skupinách, podpora výuky žáků s odlišným mateřským jazykem asistentem či specialistou, diagnostika).
- Vedle podpory v oblasti financování aktivně využívat další možnosti zřizovatele k podpoře zřizovaných mateřských a základních škol (např. využití kapacit v oblasti projektového řízení, spolupráce s dalšími zřizovanými subjekty a partnery zřizovatele).
- Podporovat zřizované mateřské a základní školy v promyšlené nabídce volnočasových aktivit zejména pohybového charakteru, a významně tak pomoci rozvíjet fyzické zdraví i duševní pohodu smíšených kolektivů všech dětí a žáků.

Doporučení pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- Ve vazbě na kapacitní možnosti škol pravidelně aktualizovat analýzy o vývoji počtu ukrajinských dětí a žáků v předškolním a školním věku v území. V případě potřeby spolupracovat se zřizovateli na řešení kapacitních problémů při umisťování ukrajinských dětí a žáků v mateřských a základních školách, se zohledněním nabídky bydlení a pracovních příležitostí v příslušných územích, a podpořit tak udržení pozitivního trendu vzdělávání ukrajinských dětí a žáků v heterogenních skupinách. Zohlednit související potřebu vytvoření evidence ukončování vzdělávání ukrajinských dětí a žáků v jedné škole a nástupu do školy jiné, tak, aby bylo po celou dobu integračního procesu zřejmé, kde se dané děti a děti žáci v rámci vzdělávání nacházejí.
- Tam, kde je takový přístup potřebný, metodicky a normativně upravit podmínky a základní pravidla vzdělávání nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků pro školní rok 2022/2023, včetně stanovení termínu pro přihlášení žáků ke vzdělávání pro období od 1. 9. 2022, a podpořit tak snižování nejistoty škol spojené se vzděláváním nově přichozích ukrajinských dětí a žáků.
- Systémově vyjasnit vazby mezi účastí nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků na vzdělávání v České republice a na Ukrajině a s ukrajinskými autoritami prodiskutovat možnosti zrušení či výrazného omezení požadavků na účast ukrajinských dětí a žáků vzdělávajících se ve školách v České republice na paralelním distančním vzdělávání vedeném jejich domovskou školou na Ukrajině.
- Nastavit systém finanční podpory škol pro pokrytí nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláváním nově zapsaných ukrajinských dětí a žáků (např. činnost adaptačních skupin, výuka češtiny jako druhého jazyka, podpora výuky žáků s odlišným mateřským jazykem asistentem či specialistou, diagnostika), a to s respektováním administrativní jednoduchosti takového systému. V systému finanční podpory reflektovat také témata, jako jsou školní pomůcky, obědy pro děti a žáky, možnosti zapojení do školních i mimoškolních aktivit apod.
- Identifikovat mezi dospělými ukrajinskými uprchlíky pobývajících v České republice pedagogické pracovníky, a umožnit jim za akceptovatelných podmínek operativní vstup do vzdělávacího systému na různých pozicích (pedagog, asistent pedagoga, vychovatel, pedagog volného času apod.).
- Promyslet a zajistit systematickou podporu pro realizaci volnočasových aktivit smíšených kolektivů ukrajinských a ostatních dětí a žáků, a to jak pro letní prázdninové měsíce (např. jako období letních kempů během pandemie nemoci covid-19), bude-li to s ohledem na jejich časovou blízkost možné, tak pro pobyt ve škole během školního roku, s tím, že zásadní součástí těchto činností by měly být pohybové aktivity a rozvoj pohybových dovedností dětí a žáků, které jsou zcela stěžejní pro zdravý fyzický i psychický vývoj dětí a žáků, mají významně pozitivní socializační dopady a potenciál významně napomoci úspěšné integraci.
- Ve spolupráci s Národním pedagogickým institutem ČR a dalšími partnery věnovat i nadále pozornost tématu výuky žáků s odlišným mateřským jazykem, a to jak ve vztahu k tvorbě prakticky využitelných učebních pomůcek, tak ve vztahu k rozvoji kompetencí učitelů.
- Promyslet a připravit další vhodné metodické dokumenty pro školy, které budou ukazovat např. vhodná opatření pro usnadnění orientace ukrajinských dětí a žáků v českém školním prostředí i v samotných prostorách budov škol a pro jejich integraci ve třídě v období jejich příchodu do školy.
- Promyslet a vytvořit systémovou podporu well-beingu učitelů a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků.
- I nadále sledovat a hodnotit dopady vzdělávání ukrajinských dětí a žáků na vzdělávací systém ČR a v návaznosti na zjištění přijímat adekvátní opatření.

Fráni Šrámka 37 | 150 21 Praha 5 | www.csicr.cz